

Det funkar!

Om kommunernas stöd
till barn som växer upp
i familjer med missbruk

Rapport 2020

PUBLICERAD AV

ADRESS

E-POST

TELEFON

REDAKTÖR OCH SKRIBENT

ANALYS AV ENKÄTENS RESULTAT

OMSLAGSBILD

BILDER (DÄR INTE ANNAT ANGES)

LAYOUT

ISBN

TRYCK

Junis

Box 12825, 112 97 Stockholm

info@junis.se

08-672 60 70

Helena Wannberg

Anna Carlsson Cheikh, Lina Boberg
och Helena Wannberg

iStockphoto

Pixabay

Pontus Landström

978-91-85357-25-3

Larsson Offsettryck, Linköping 2020

MILJÖMÄRKT LARSSON OFFSETTRYCK 341 298

Det funkcar!

Barn i familjer med missbruk finns överallt – i varje stadsdel, på varje liten ort, på varje skola, i varje förening. Jag blir ofta frustrerad över att så lite görs, trots att problemet är så vanligt och trots att så många barn drabbas mycket hårt.

Det här är Junis sjuttonde rapport om kommuners stöd till barn i familjer med missbruk. En av de saker jag tycker allra bäst om med rapporten är möjligheten att lyfta fram alla goda exempel. För de goda exemplen finns också.

Vi har i Junis rapport genom åren skrivit om screeningmetoder för att upptäcka riskbruk hos nyblivna föräldrar, nya rutiner inom förskolan för att upptäcka barn som lever med missbruk i familjen. Vi har berättat om hur skolor kan ta fram handlingsplaner och om rutiner inom beroendevården för att alltid fråga om det finns barn nära vuxna med beroendeproblematik. I årets rapport har vi ännu en rad fina exempel på olika verksamheter.

I enkätsvaren läser vi att kommunerna svarar att det är så svårt att få barn och ungdomar att komma till stödverksamhet. Men då frågar vi oss: Vad är det som gör att exempelvis Pelikanen i Stenungsunds kommun lyckas? Varför är det så viktigt för barn och unga att få prata, och vad är det som händer när vi vuxna faktiskt lyssnar? Det är frågor som vi försöker ge svar på i artiklarna i årets rapport.

Ska jag ge några råd utifrån alla de goda verksamheter vi besökt så blir det:

- **Bygg strukturer för upptäckt!**
- **Samarbeta!**
- **Lyssna!**
- **Våga se barnen som experter på den egna situationen.**

För det funkcar!

Mona Örjes
förbundsordförande
Junis

Rätten till stöd är vuxnas ansvar

Alla barn som lever med en vuxen som dricker för mycket eller använder andra droger ska känna att det är okej att prata om hur de har det. Barnen ska också veta att de inte är ensamma om sin situation.

Stödet till barnen är ett gemensamt ansvar för oss vuxna. Detta är utgångspunkten för denna rapport från Junis, som är en del av IOGT-NTO-rörelsen.

Junis bedriver inte stödverksamhet för barn i familjer med missbruk, men eftersom vi vänder oss till alla barn förstår vi att det i våra föreningar även finns barn till föräldrar som dricker för mycket. Vi vet att föreningsverksamhet och vettiga vuxna är viktiga skyddsfaktorer för barn som har det tufft. I Junis föreningar och på läger vill vi att barn ska ha roligt, känna gemenskap och känna att alla är lika mycket värda. Inga Junis-ledare dricker alkohol eller använder andra droger och på våra aktiviteter är förstås även alla funktionärer alltid nyktra.

Junis ser att vuxnas missbruk är ett problem för barn. Vi vill att alla, från makthavare till de som möter barn i sin yrkesroll, blir bättre på att se barnens behov. Med vår rapport vill vi driva på utvecklingen för att alla barn som växer upp i missbruksmiljö ska erbjudas stöd.

Junis rapport består av följande delar:

- Vi skildrar goda exempel på verksamhet där man ser till barnens perspektiv och vi berättar om viktig forskning och människor som brinner för barn som växer upp i missbruksmiljö. Dessa artiklar finns i rapportens första del.
- I rapportens andra del finns en redovisning av resultatet från vår enkät till landets alla kommuner, där vi frågat vilket stöd de erbjuder barn i missbruksmiljö. Resultatet diskuteras utifrån forskning på området. Enkätens huvudfrågor redovisas även kommunvis i tabellform. Enkäten har skickats ut årligen sedan 2004.
- Sist i rapporten ger vi tips på böcker, filmer och sajter som kan ge ny kunskap, inspiration och stöd.

*Barn som växer upp
med missbruk ska veta
att de inte är ensamma
om sin situation.*

Barn i missbruksmiljö, beroende, riskbruk...

Det finns många termer och definitioner på ett problematiskt förhållande till alkohol och andra droger, och de barn som lever i den miljön.

Termerna har olika betydelse beroende på verksamhet och yrkesgrupp. I socialtjänstlagen används benämningarna "missbruk" och "missbrukare", men en definition av dessa saknas. Inom vården finns flera olika screeningmetoder för att bedöma riskbruk, skadligt bruk och beroende av alkohol respektive narkotika hos vuxna.

För diagnostik av sjukdomar inom hälso- och sjukvården, dit missbruk/beroende och psykisk ohälsa räk-

nas, används olika klassifikations-system. Beroende på system kan man utifrån en rad kriterier ställa diagnoserna beroende, missbruk eller skadligt bruk.

För alkohol talas det även om riskbruk, men detta är inte en diagnos. Med det avses oftast en hög genomsnittlig konsumtion av alkohol eller intensivkonsumtion av alkohol minst en gång i månaden.

I Junis rapport begränsar vi oss inte till en speciell definition. Vi utgår ifrån hur barnen upplever sin situation, och deras rätt till stöd.

Läs mer: Nationella riktlinjer för missbruks- och beroendevård, 2014
Socialstyrelsen, www.socialstyrelsen.se

Låga trösklar fyller Pelikanens hus

På Pelikanen i Stenungsund har det genomförts minst en stödgrupp varje termin sedan 1992. Verksamheten är välkänd hos både barn och vuxna i kommunen och varje onsdag fylls det egna huset med ungdomar under den öppna verksamheten. Vad är det som gör att de lyckas?

Det är en blåsig och regnig vinterdag på västkusten, då många tåg ställs in och vatten svämmar över. I en stad som Stenungsund finns havet nära, och under promenaden via hamnen till Pelikanens hus piskas ansiktet av regnet som är blandat med saltstänk.

På ett backkrön på kyrkberget, strax nedanför den vita träkyrkan, har stödverksamheten Pelikanen ett helt eget hus. Eva Olofsson öppnar dörren och frågar direkt: "Vill du ta en rundvandring i vårt fina hus?" Självklart! Och det är verkligen ett fint hus, ett hus där det märks att

En av Pelikanens stora styrkor är kompetensen bland de anställda, menar Sara Hammar och Eva Olofsson. Här finns utbildade socionomer, psykoterapeut, beteendevetare, socialpedagog, läkare, mentalskötare, fritidsledare och pedagog.

både vuxna och barn trivs. Det är färgglatt och mysigt inrett, vackra mattor på golven, gosedjur som sitter lite här och var och kikar på en. Längs en liten korridor finns flera mindre rum, i olika storlek och för olika syften – enskilda samtal, inskrivningssamtal och grupprum. I grupprummet kan deltagarna krypa upp i mjuka fåtöljer med roliga emoji-kuddar med olika miner.

– Här brukar vi läsa sagor, säger Eva Olofsson då vi går in i ett mörkt rum där väggar och tak är täckta av vackra tyger, golvet fyllt av mjuka mattor och fluffiga kuddar. Mörkret lyses upp av ljus-

slingor som hänger från tak och väggar och i ett hörn står sago-fåtöljen, där en vuxen ledare kan läsa en bok på något tema som tas upp i gruppen.

Lyxigt med egen lokal

– Att ha en egen lokal är väldigt lyxigt, konstaterar Sara Hammar när vi sätter oss i soffgruppen i husets vardagsrum.

Vi ska försöka ringa in vad det är som gör att Pelikanen är så framgångsrika när det gäller att nå ut till de barn som behöver gå i grupp. Sedan starten 1992 har det alltid genomförts minst en stödgrupp ►

- ▶ varje termin, ibland är det kö till grupperna. Sara Hammar, Eva Olofsson och deras kollegor känner inte igen de problem som många andra stödgrupper upplever, att det är svårt att rekrytera barn till grupperna.

"Arbetet med de här barnen måste vara långsiktigt"

– Vår framgång bygger bland annat på en samverkan mellan socialtjänsten, psykiatrin, skolan och Svenska kyrkan, säger Sara Hammar.

Stenungsunds pastorat är huvudman för Pelikanen (*se faktaruta*). I Pelikanens hus och i verksamheten förekommer dock inga som helst religiösa symboler eller något annat som kan kopplas till kyrkan. Här ska alla kunna känna sig välkomna.

En fördel med att ha kyrkan som huvudman är att de inte formas av politiska vindar, menar Sara Hammar.

Här behöver ingen leva under hotet om att spara in på verksamheten.

– Vi har hela tiden haft en ekonomisk trygghet som gör att vi kan jobba långsiktigt. Och arbetet med de här barnen måste vara långsiktigt, menar Sara Hammar.

Via ett IOP-avtal, idéburet offentligt partnerskap, med Stenungsunds kommun lovar Pelikanen socialtjänsten att genomföra två stödgrupper per termin mot att kommunen står för kostnaden för deltagarna (*se faktaruta*).

Inga remisser krävs

Det ringer på dörren – en familj ska ha ett inskrivningssamtal för ett barn som ska börja i någon av grupperna. Det blir tydligt att barn och deras föräldrar hittar till Pelikanen.

– Det finns en massa ingångar till oss, säger Sara Hammar och förklarar att en viktig grund för Pelikanens arbete är att vara lätt-tillgängliga och att ha låga trösklar. Det krävs exempelvis inga remisser för att få gå i grupp. Vissa hittar till Pelikanen via socialtjänsten, och handläggare och chefer på både missbruks- och familjeenheterna bjuds in till Pelikanen och får regelbunden information. En styrka är också den kontakt som finns med vuxenpsykiatrin, via Eva Olofsson.

– Jag jobbar en dag i veckan här på Pelikanen, men övrig tid jobbar

jag på psykiatrin med vuxna patienter som har barn. Jag är barnombud på kliniken och träffar alla som är föräldrar. Vi frågar alltid om de har barn och bjuder in dem till Pelikanen, berättar Eva Olofsson.

Besöker varje klass

Många av barnen som deltar i grupperna kommer hit efter att någon förälder tagit kontakt med Pelikanen, ofta via mejl. Det går även att som barn själv ta kontakt med Pelikanen utan att först ha pratat med någon vuxen.

Men från andra håll i landet säger ju många att det är så svårt att fylla en stödgrupp, att de inte hittar barnen och att de inte får deltagare?

– De allra flesta är heller inte ute och berättar om stödgrupperna en kvart i varje klass, varje år, konstaterar Sara Hammar.

För så är det i Stenungsund. Varje klass, från årskurs ett till nio, får varje år ett besök av Pelikanen. Så har det varit i många år.

– Under den kvarten talar vi om vilka vi är, vad vi gör och hur man gör för att komma till oss. Vi berättar att vi träffar barn från hela kommunen, i åldersindelade grupper. Det finns Pelikanengrupper för barn som växer upp med missbruk, psykisk ohälsa eller har upplevt våld. Och så finns det Skilda världar-grupp för den som har föräldrar som lever på varsitt håll. Det ska gå snabbt för eleverna att förstå vad man gör i gruppen, ►

"Om man kan skratta ihop, då kan man även gråta ihop."

- ▶ menar Sara Hammar. Ett centralt budskap är att inget av det som händer i en familj med exempelvis missbruk är barnets fel. När man kommer till en grupp kanske det är första gången man pratar om de här sakerna.

– Vi vill förmedla att det är lustfyllt att gå hos oss, att det är mycket skratt, även om det är en sunkig anledning till varför vi finns. Om man kan skratta ihop, då kan man även gråta ihop, säger Sara Hammar och får medhåll av Eva Olofsson.

Visitkort och affischer

Vid klassbesöket får alla elever varsitt litet visitkort där alla kontaktuppgifter till Pelikanen finns. Visitkortet får man inte slänga.

– Vi är tydliga med att tala om

för barnen att de har rätt att få hjälp. ”Ni kan ge det här till en vuxen hemma eller prata med en lärare, kurator eller annan vuxen.”

På en anslagstavla i Pelikanens hall sitter en A4-affisch med små lappar med kontaktuppgifter som går att riva av. Sådana affischer ses alltid upp på de skolor som sätts, på insidan av toalettdörren.

– Jag tror att nästan alla i Stenungsund har hört talas om Pelikanen, konstaterar Eva Olofsson.

Stödgrupper sedan 1992

Pelikanen har stödgrupper för barn och unga i Stenungsunds kommun, som har en eller flera vuxna i familjen med psykisk ohälsa, missbruk eller som har använt våld. Det finns även Skilda världar-grupper för barn med separerade föräldrar. Verksamheten vänder sig till åldrarna 6–20 år. Att

delta i grupp är gratis. Varje onsdags-eftermiddag har Pelikanen en helt öppen verksamhet för årskurs sex till gymnasiet.

Totalt jobbar åtta personer på Pelikanen, med tjänster på mellan 10 procent och heltid. Pelikanen började med sin stödgruppsverksamhet 1992.

Läs mer: www.pelikanen.se

Pelikanens visittkort delas bland annat ut till alla skolelever i kommunen.

Pelikanen syns. I media, både traditionella och nya. På en stor inramad griffeltavla, prydd med en ljusslinga, står alla sätt som det går att kontakta och följa Pelikanen via sociala medier.

– Ja, ni är väldigt duktiga på sociala

medier, säger Eva Olofsson och riktar sig till Sara Hammar som ansvarar för Pelikanens närvaro i sociala medier.

– Vi finns på Instagram och Snapchat, berättar Sara Hammar. Vi har även en Facebook-sida, men där finns inte barnen. Facebook är främst en kanal för att nå vuxna.

Tydlig information

Via de sociala medierna delas kortfattad och tydlig information, som att det finns platser kvar i torsdagsgruppen eller att det nu går att boka tider för inskrivningssamtal via hemsidan. Sara Hammar påpekar att det är viktigt att inte göra inlägg alltför ofta, inte ha för långa texter eller komma med pekpinningar. Det är bättre att ha många följare, som inte tröttnar. ▶

– På Snapchat kan vi även svara på frågor från ungdomar via en chat och vi talar om vad vi ska göra på onsdagarna.

På onsdagarna händer det nämligen något speciellt numera. I de olika sammanhang då gruppledarna möter barn och ungdomar får de ofta frågan om hur man gör för att få komma till Pelikanen.

– Ibland säger barnen ”Mina föräldrar skulle aldrig hjälpa mig att få komma till er”. Vi insåg att vi behövde göra något helt utan trösklar, berättar Sara Hammar.

Så växte idén fram om att ha en helt öppen verksamhet. I september 2019 genomfördes den första öppna träffen då alla från årskurs sex till gymnasiet är välkomna två timmar under eftermiddagen.

– Det första tillfället var ingen

dundersuccé, men därefter började ungdomarna dundra in, minns Sara Hammar. I genomsnitt har vi 30 barn och ungdomar varje onsdag.

När nyfikna

I den öppna verksamheten finns även flera ungdomsledare i 20-årsåldern som finns till hands när ungdomarna spelar pingis eller tv-spel, är i musikstudion samt fikar tillsammans.

– Det är många Pelikanen-barn som kommer, bland annat sådana som gått i grupp tidigare. Det kommer också barn som har hört oss när vi besökte skolan, men inte tagit kontakt för att få gå i grupp än.

Den öppna verksamheten blir alltså både en sorts uppföljning för dem som gått i grupp tidigare, ibland för flera år sedan, och ett sätt att nå dem som kanske tillhör målgruppen och är nyfikna på verksamheten.

Det ringer ännu en gång på dörren, ytterligare en familj hälsas välkomna för att ha ett inskrivningssamtal för sitt barn.

De låga trösklarna hos Pelikanen ger resultat. ■

Partnerskap med kommunen

Pelikanen drivs enligt modellen IOP, idéburet offentligt partnerskap, en samverkansmodell mellan det offentliga och den idéburna sektorn, i det här fallet Svenska kyrkan. IOP

som avtalsform togs fram av organisationen Forum – Idéburna organisationer med social inriktning år 2010.

Läs mer: www.socialforum.se

Sju av tio skolelever svarar att deras hem-situation har påverkat skolarbetet negativt.

Ungdomarna: Fråga hur vi mår!

Ungdomarna undrar varför ingen vuxen frågar hur de mår. Lärarna vet inte hur de ska fråga och är rädda för att göra situationen värre. Projektet Skolkurage från barnrättsorganisationen Maskrosbarn har velat visa hur viktig skolan är för barn som lever med missbruk eller psykisk ohälsa. Ett lärarmaterial med konkreta tips ska göra det lättare att våga fråga och agera.

Bild: Maskrosbarn

Helen
Klaesson

För att få en bild av vilka behov som finns i skolan skapades två enkäter; en till elever och en till skolpersonal i högstadieskolor.

Drygt 1000 elever och lika många från skolpersonalens sida svarade på enkäten, som redovisas i rapporten "Fråga hur vi mår, inte hur det går". Resultaten är inget som förvånar Helen Klaesson på Maskrosbarn, projektledare för Skolkurage.

“När jag gick i sexan då hade jag det jättedåligt hemma, men jag hade en lärare som frågade mig ibland då och då direkta och konkreta frågor “hur är det hemma, trivs du?”, “hur är det idag?” så då öppnade jag upp mig och det gjorde det så mycket lättare.” /Ungdom 16 år

Ett tips från en ungdom till lärare. Bilden är hämtad ur Maskrosbarns lärmaterial, som finns att ladda ner på www.maskrosbarn.org.

- ▶ – Vi känner igen det här från alla år då vi har träffat ungdomar och skolpersonal. Men det är bra att få den kunskapen samlad och uppdaterad.

Frågar inte eleverna

Av enkäten till skolpersonalen framkommer att nästan alla som svarat vet vad de ska göra när de upptäcker att en elev far illa hemma. Samtidigt tycker mer än hälften att de har svårt att identifiera elever som har en förälder med ett missbruk eller psykisk ohälsa. Ungefär var tredje lärare uppger att de inte frågar eleverna

om deras hemsituation, även om de har ett samtal om utveckling eller hälsa.

Att skolpersonalen å ena sidan svarar att de vet vad de ska göra, men å andra sidan upplever det svårt att prata med eleverna kan tyckas motsägelsefullt. Helen Klaesson säger att det skulle kunna handla om att skolorna har policys om hur man exempelvis ska göra en orosanmälan. Lärarna vet hur de ska agera om de väl får kännedom om något som är riktigt illa. Utmaningen ligger i hur de ska upptäcka dem som behöver stöd.

– Men för ungdomarna som lever med missbruk är det kanske inte i första hand en orosanmälan som är aktuellt, utan det handlar ofta om andra saker, säger Helen Klaesson.

Det finns tunga skäl att ha fokus på skolan, när det gäller barn och unga som växer upp med missbruk eller psykisk ohälsa. Studier visar att en fjärdedel av de barn som har en förälder med alkoholmissbruk går ut grundskolan utan gymnasiebehörighet, vilket i sin tur innebär en stark riskfaktor för egna problem senare i livet. Även att ha en förälder med psykisk sjukdom är en stor riskfaktor.

Enkätsvaren från ungdomarna bekräftar detta: ungefär sju av tio svarar att deras hemsituation har påverkat skolarbetet negativt, fyra av tio har någon gång funderat på att hoppa av skolan på grund av hur de har det. Men drygt hälften av dessa ungdomar svarar ändå att de inte har berättat

”Det är superviktigt att lärarna åtminstone har en grundkunskap.”

för någon vuxen på skolan om hur de har det hemma. En av de främsta anledningarna till att ungdomarna väljer att inte berätta, är brist på tillit.

Rädda för att göra saken värre

Skolpersonalens osäkerhet kring att ställa frågor handlar bland annat om att de upplever att de saknar kunskap och är rädda att de ska göra det värre, säger Helen Klaesson. Hon påpekar att det naturligtvis ser väldigt olika ut i olika skolor och olika kommuner – de som känner sig säkrare på att bemöta dessa elever har oftast jobbat länge med de här frågorna, har egna erfarenheter eller har skapat bra strukturer och samarbeten inom skolan. ▶

Vad eleverna önskar sig av skolan

Ungdomarnas egna tips till skolpersonal på hur de kan göra det bättre i skolan för elever som lever med missbruk eller psykisk ohälsa:

- Prata mer öppet om dysfunktionalt i familjer och utbilda om ämnet.

- Var uppmärksam även på de elever som är högrepresterande.

- Fråga flera gånger om hur eleverna mår, var beredd på att svaret inte är positivt.

- Låt mer skolarbete ske i skolan och mindre hemma.

- Skapa relationer.

Fler tips finns i rapporten "Fråga hur vi mår, inte hur det går", projektet Skolkurage.
www.maskrosbarn.org

- Skolan är en av de viktigaste skyddsfaktorerna för barn som lever i utsatta hemsituationer, konstaterar Maskrosbarn i sin rapport. I skolan möter de vuxna som faktiskt kan upptäcka hur de mår, vilket kan leda till att de får stöd – och lärarna spelar en extra viktig roll.

– Ungdomarna träffar sina lärare oftare än elevhälsan. Vi ser det inte som lärarnas uppgift att lösa alla problem, men de kan vara en första möjlighet för ungdomar att få hjälp. Därför är det så viktigt att de vågar ställa frågorna. De ungdomar som lever med missbruk och psykisk ohälsa i familjen har det ju redan jobbigt, så det blir inte värre av att få en fråga och få prata om det.

Maskrosbarns slutsats är att det finns mycket som går att

göra för att förbättra situationen. Eftersom ungdomarna återkommer till att lärarna är så viktiga, valde Maskrosbarn att ta fram konkreta verktyg för just lärarna som går att använda sig av här och nu. I ett lärarmaterial, tillgängligt att ladda ner för alla, finns exempelvis en checklista på sådant som kan uppmärksammas för att identifiera den som behöver stöd, en samtalsguide samt en kortlek med frågor och reflektioner som kan användas för ett samtal med en elev.

– Det här är ju frågor som berör många elever, så det är superviktigt att lärarna åtminstone har en grundkunskap. Det vore bra om det togs upp i lärarutbildningen. Det går även att ta upp på fortbildningar och prata mer om på arbetsplatserna.

Några resultat av enkäten med skolpersonalen

- 94 procent svarar att de vet vad de ska göra när de upptäcker att en elev far illa hemma. Lika många säger att det finns rutiner på skolan för vad de ska göra när de får information om att en elev inte har det bra.
- Ungefär 58 procent av all skolpersonal uppger att det är mer svårt än lätt att identifiera elever som har en förälder med ett missbruk, psykisk ohälsa eller som utsätter dem för våld. Av lärarna som svarat är det 64 procent och av elevhälsan

77 procent som tycker det är svårt att identifiera målgruppen.

- 68 procent av lärarna upplever svårigheter med att prata med sina elever om deras hemsituation och hur de mår. Inom elevhälsan är det 40 procent som tycker att detta är svårt. Av lärarna uppger 28 procent att de inte frågar eleverna om deras hemsituation, även om de har ett samtal om utveckling eller hälsa.

Läs mer i rapporten "Fråga hur vi mår, inte hur det går", www.maskrosbarn.org

”Fråga hur vi mår, inte hur det går” visar med all tydlighet att eleverna vill prata och de vill få frågan. För att våga berätta – och våga ställa frågan – krävs en god relation mellan ungdomen och den vuxne. Något som naturligtvis kräver tid, vilket ofta är en bristvara i skolan. Men Helen Klaesson menar att det även handlar om att ungdomarna vill få möta en människa, någon som vågar vara personlig och delar med sig lite av sig själv.

– Den vuxne behöver visa att den bryr sig, ställa frågor, vara ihärdig och fråga många gånger. ■

Detta är Skolkurage

Skolkurage är ett utvecklingsprojekt som drevs av Maskrosbarn under 2019, där målet har varit att fler lärare ska få verktyg att upptäcka och stötta unga som far illa. Våren 2019 kom rapporten ”Fråga hur vi mår – inte hur det går” som redovisar resultatet på två enkäter där över 2 000 elever och skolpersonal svarat på frågor kring utsatta barns skolgång. Med utgångspunkt från detta har Maskrosbarn tillsammans med skolpersonal och ungdomar tagit fram ett material till lärare. Skolkurage har finansierats med stöd från Postkodstiftelsen.

Under 2020 erbjuder Maskrosbarn utbildningar till lärare och skolpersonal i kombination med föreläsningar för elever, utifrån resultaten av Skolkurage.

Kontakt: maria.t@maskrosbarn.org.

Rapporten och lärmaterialet kan laddas ner på Maskrosbarns hemsida, www.maskrosbarn.org

”Jag kan hjälpa eleven att få rätt hjälp”

Eleverna förväntar sig inte att jag som lärare ska kunna lösa alla deras problem. Om det är någon som exempelvis har en förälder som har problem med alkohol så tror inte eleven att jag kan få föräldern att sluta dricka. Men det kan vara skönt att få ha någon att prata med, att ha en ventil.

Det säger Jon Jonze som är lärare i idrott och hälsa på Björkvallsskolan i Björklinge, Uppsala kommun. Här berättar han om vad det kan betyda att som lärare jobba aktivt med att skapa relationer med eleverna.

Fotnot: Björkvallsskolan deltog under 2015-2017 i projektet Skol-BIM, där en arbetsgrupp på skolan tog fram en handlingsplan för att upptäcka och ge stöd till barn och ungdomar som växer upp med missbruksproblem i familjen. Hela skolans personal deltog även i en heldag om barn i missbruksmiljö för att öka kompetensen i ämnet. Ett reportage om Björkvallsskolans arbete med Skol-BIM var med i Junis rapport 2017 och kan läsas på www.junis.se.

Jag hejar på alla elever jag möter, även dem jag inte själv har. Jag frågar "Hur är läget?". Även om jag vet att de flesta säger "Det är bra", fastän det kanske inte alltid är det, så visar jag ändå att jag faktiskt bryr mig om dem. Det ökar chansen att de kommer till mig och pratar om jobbiga grejer.

Alla tonåringar kan ha dagar när de är nere, men om jag märker att någon ser nere ut väldigt ofta, under lång tid, då kan jag försöka fråga på fler sätt. Sätta mig ner och fråga mer, och säga "Du vet att du kan komma till mig om det är nåt du vill prata om".

På en skola hade jag en elev som berättade för mig att hans pappa drack. Eleven hade även yngre syskon som gick på skolan, och de tyckte att det var oerhört skönt att veta att jag visste om det. Jag visste att de fick hjälp, bland annat via en stödgrupp på Trappan. Om jag vet att en elev har en jobbig situation hemma, kan jag kanske bara släppa vissa saker som att den kommer för sent eller har glömt gympakläderna. Det kan räcka med att se på varandra och konstatera "du vet att jag vet".

Att skapa relationer med eleverna ger något till eleverna och det ger mycket tillbaka till mig som lärare. Som lärare vill jag ju att eleverna ska kunna få bra resultat, och den möjligheten ökar om man har bra relationer. Det gör det enklare för mig att

bedriva min undervisning. Det kan finnas en anledning till varför en elev inte grejar en vanlig undervisning. Jag kan få kunskap om att ifall den här eleven haft en dag då det är jobbigt hemma, då kan det bli så här.

Det kan vara situationer där jag får veta något av en elev där jag märker att jag inte har tillräcklig kompetens. Men då kan jag förklara det för eleven, "Kan vi gå tillsammans till kuratorn som kan det här bättre?". Jag som lärare kan hjälpa till att få rätt hjälp.

Vissa lärare vill nog hålla en distans till sina elever. Jag är mer den sortens lärare som stannar kvar och pratar med eleverna, sitter med dem i matsalen och pratar om tv-serier, sociala medier och annat som är viktigt för eleverna. Det handlar om att visa intresse.

Att få mer kunskap om barn som växer upp med missbruk har stärkt min övertygelse om att det är viktigt att skapa relationer med eleverna. Det är viktigt med fortbildning och påminna sig om de här frågorna. Det är många elever som inte får hjälp. Men jämfört med för exempelvis femtio år sedan är det fler som faktiskt vågar prata med sina lärare om jobbiga saker. Vi i skolan kan göra mer för att det ska fortsätta gå åt rätt håll.

Jon Jonze

Bild: Uppsala kommun

”Vi behöver sänka farten för att få syn på viktiga saker”

När vi är ensamma med för svåra saker under för lång tid, då blir vi sjuka. Därför behöver vuxna i skolan våga prata med barn om det som är svårt. Det menar Petter Iwarsson, som förklarar att samtal och relationer påverkar både den psykiska hälsan och lärandet.

Petter Iwarsson har haft anledning att reflektera mycket över samtal med barn – bland annat i sin nuvarande yrkesroll som skolkurator, som tidigare sakkunnig hos Bris och som föreläsare om just vikten av samtal.

– Under alla mina år på Bris när jag lyssnade till barn, var det sällsynt att ett barn uttryckte att vuxna gjort *för mycket*, och när det hände hade de vuxna ofta gått bakom ryggen på barnet. Däremot var det många barn som undrade ”varför har de inte gjort något?”.

Men varför är vi vuxna så rädda för att fråga och agera?

– En pusselbit kan vara att vi har en tradition i samhället av att inte prata med barn om svåra saker. Vi har talesätt som ”Det man inte vet har man inte ont av”. Men skyddar vi verkligen barn när vi inte pratar om viktiga saker i livet?

Petter Iwarssons eget svar på den frågan är att vi istället lämnar barnet ensamt med det svåra.

– Vi vet idag att när vi är ensamma med för svåra saker under för lång tid, då blir vi sjuka. Som barn är det dessutom lätt att göra

sig själv till huvudperson och ta på sig skulden för det som sker: "Om jag inte hade skrivit så dåligt på provet så hade inte pappa druckit. Nu är det mitt fel."

Stress påverkar lärandet

Det är svårt att hålla koncentrationen i många timmar om man hela tiden oroar sig för sin mamma. Att leva med stress under lång tid, exempelvis på grund av missbruk i familjen, påverkar lärandet. Inom skolan, liksom i övriga samhället, behöver vi därför förstå att samtal och relationer påverkar såväl psykisk hälsa som lärande, menar Petter Iwarsson. Han konstaterar att vi vuxna ofta vill vara helt säkra på vad som är fel, innan vi tar det där samtalet. Vi vill kunna bocka av många punkter i checklistan över varningssignaler, innan vi ens ställer frågan.

– Om man vill ha en checklista ska den ha en enda punkt: "Känner jag oro för barnet?" Om svaret är

"Det är sällan vuxna känner oro i onödan för ett barn."

"ja", så är det viktigt att ta sin oro på allvar. Det är sällan vuxna känner oro i onödan för ett barn.

Petter Iwarsson betonar att det inte så mycket handlar om att kunna tänka ut vad man själv vill ha sagt till barnet eller ha "rätt" tips och råd. Istället gäller det att skapa förutsättningar för barnet att berätta. Att vara nyfiken på vad barnet säger och helt enkelt lyssna: "Jag tycker att du verkar ledsen på måndagarna. Hur har du det?"

– Vi vuxna vill gärna kunna ta bort det som är jobbigt för barnet. Men vi har ingen trollstav som trollkarlen Dumbledore för att kunna trolla bort det. Det vi kan göra är att vara tillsammans och hjälpas åt med det som är svårt. Alltså mindre "göra" och mera "vara".

Att bara *vara* med ett barn är ►

Petter Iwarsson

Bild: Jonas Yrild

Petter Iwarsson är legitimerad psykoterapeut och socialpedagog. Efter många år som sakkunnig på Bris arbetar han nu med psykoterapi, handledning, föreläsning och utbildning i egen regi samt som skolkurator. Petter Iwarsson är författare till böckerna *Samtal med barn och ungdomar*, *Samtal i skolan* – en möjlighet till utveckling och *Du behövs som vuxen*.

Kontakt: www.petteriwarsson.com

- ▶ något som vuxna ofta kan känna en osäkerhet inför, menar Petter Iwarsson. En osäkerhet som kan bli till ett skäl att inte agera.

– Ingen vill ju vara en lärare som tänker ”Jag är så orolig för Fatima, men jag skiter i det”. Istället tänker vi ”Det måste väl ändå vara BUP som borde göra något” eller ”Det är kuratorns ansvar”.

”Det finns inget så skyddande som att klara skolan.”

När oron för barnet blir till någon annans problem, blir resultatet inte sällan att ingen alls agerar.

Men ska en lärare verkligen vara den som jobbar med detta – också? Är inte lärarens uppgift att vara pedagog, och lära ut matte och svenska? Det är invändningar som Petter Iwarsson ofta möter.

– Det handlar inte om att yrkesgrupper ska byta uppgifter med varandra. Läraren ska inte vara kurator. Men skollagen säger att

skolan ska skapa förutsättningar för lärande och utveckling för varje enskilt barn. Och lärandet påverkas av det psykiska måendet och vice versa. Hur är det möjligt att skapa utan samtal?

Bli sedd varje dag

Forskning visar att i situationer där vi känner oss trygga påverkas hjärnan så att vi bättre kan lära oss saker. Något som är ett tungt skäl för att jobba aktivt med att skapa en trygg miljö i klassrummet, exempelvis med hjälp av ramar och strukturer och så grundläggande saker som att vara noga med att säga hej och hejdå.

– Det handlar om att bli sedd varje dag. Det är en större utmaning att lyckas med det i högstadiet, men behovet av att bli sedd minskar inte med åldern. Vi behöver påminna pedagoger om att det inte finns något bättre vi kan erbjuda barn som lever i en svår social situation, än en trygg miljö och vardag i skolan. Det finns inget så skyddande som att klara skolan.

Men skolan kan även vara en riskfaktor. När man inte klarar skolan, om tryggheten saknas, om tiden i skolan istället skapar mer stress, då blir skolan i sig istället något som kan orsaka eller öka den psykisk ohälsan.

När lärare själva svarar på varför de inte frågar sina elever om deras hemförhållanden eller hur de mår, anges tidsbrist ofta som en

Podd med Petter

I ett avsnitt av podcasten Pedagogisk psykologi pratar Petter Iwarsson mer om ämnet samtal i skolan.

Lyssna här:

<http://pedagogiskpsykologi.se/samtal-i-skolan-petter-iwarsson-podcast/>

Skolan behöver hitta strukturer för förebyggande arbete, menar Petter Iwarsson.

viktig anledning. Petter Iwarsson är väl medveten om hur mycket ansvar som läggs på skolan och om det allt högre tempo som råder i skolan. Något som drabbar de barn som behöver vuxnas stöd.

– Om det går för fort minskar sannolikheten för att vi ska hinna tänka ”Hur mår Patrik just nu, hur var det när hans pappa lämnade honom på skolan idag?”. Forskning visar att vår empati sjunker som en sten i stress.

Resurser behöver avsättas

Tidsbristen i skolan är dock inget som en enskild lärare kan lösa, betonar Petter Iwarsson.

– I skolan handlar det om att hitta strukturer för förebyggande arbete. Att styra om arbetet så att det finns tid och energi. Vi behö-

ver jobba med detta i lag, lärare och elevhälsa, tillsammans. Det är även en politisk fråga och det måste avsättas resurser.

I slutändan är det tidsbesparande att ta sig tid för att bygga relationer och för att samtala med barn, menar Petter Iwarsson. För att på allvar kunna lyssna, nyfiket och tålmodigt utifrån barnets egna förutsättningar, behöver vi sänka farten. Han jämför med hur det är utanför en skola, där bilarna inte får köra fortare än 30 kilometer i timmen.

– Varför har vi den regeln? Jo, för att vi måste dra ner hastigheten för att hinna se barnen i trafiken och hinna fatta kloka beslut. Så är det ju även i skolan – vi behöver sänka farten för att få syn på viktiga saker. ■

Interventionen byter tillbaka familjens roller

Att mamma eller pappa dricker är något som vi får och kan prata om. Det är budskapet i metoden Beardslees familjeintervention. I Nacka kommun har metoden hjälpt till att flytta fokus till barnets perspektiv.

På första våningen i en kontorsbyggnad nära Sickla köpkvarter och mitt emot Sickla skola, ligger Nacka kommuns beroendemottagning. Där möter familjebehandlaren Eva Jordmark Lindström vuxna med miss-

bruk. På våningen ovanför finns Nacka kommuns familjemottagning, arbetsplats för Tanja Zyto, som möter familjer efter att ett barn exempelvis blivit föremål för en orosanmälan. Ibland kan en trappas avstånd

Samarbetet har lett till ett kunskapsutbyte som blir våra familjer till gagn, menar Eva Jordmark Lindström och Tanja Zyto.

vara långt, men här råder ett nära samarbete. Ett samarbete som förstärkts sedan man 2016 tillsammans började använda Beardslees familjeintervention. Metoden kan användas i familjer där det finns psykisk ohälsa, missbruk eller fysisk ohälsa (*se faktaruta*).

– Det kan egentligen vara vad som helst som tar mycket plats, men som familjen har tystnat kring, förklarar Tanja Zyto. Tystnaden kan vara i god avsikt från föräldrarnas sida. De tänker ”det blir bara jobbigt för barnen, de blir så ledsna”. Man vill inte tynga barnen med problem.

Barnen märker och vet

Som socionomer med lång erfarenhet av att möta familjer där någon

dricker för mycket, vet Tanja Zyto och Eva Jordmark Lindström att barnen i dessa familjer både märker och vet. Även om de inte alltid har orden för att förklara eller kunskapen om beroendeproblematik, märker barnen tidigt att något är fel. Och det är där Beardslees familjeintervention är tänkt att komma in, i ett så tidigt skede som möjligt innan barnen tagit alltför mycket skada. Att istället för att bevara tystnaden tvärtom visa att det är tillåtet att prata om det jobbiga, kan ha betydelse för hur barnen mår.

– Syftet är att förebygga barnens ohälsa och öka deras motståndskraft. Det här är en insats för barnen, säger Eva Jordmark Lindström och berättar att alla som ►

- ▶ kommer till beroendemottagningen får frågan om de har barn. Om klienten är någorlunda stabil i sin nykterhet erbjuds Beardslees familjeintervention.

Även från familjemottagningens sida erbjuds metoden.

– Vi föreslår familjen det när vi ser att det finns en ”elefant i rummet”, det vill säga när det finns ett bekymmer eller problem som man har svårt att prata om, säger Tanja Zyto.

Samtalsledare samarbetar

Nacka kommuns upplägg är att en samtalsledare från beroendemottagningen samarbetar med en samtalsledare från familjemottagningen under familjeinterventionen. Utgångspunkten för metoden är

att jobba med hela familjen tillsammans. Vid de två första tillfällena träffar samtalsledarna enbart föräldrarna, där det ofta är en av föräldrarna som har beroendesjukdomen och den andra är anhörig (*läs mer om träffarnas upplägg i faktarutan*). En förälder i taget får skildra sin situation, medan den andra framförallt lyssnar.

– I det samtalet märker vi att det händer något mellan föräldrarna. Det kan vara väldigt smärtsamt att lyssna till sin partner, och det blir starka samtal. Men kommunikation kan läka, säger Eva Jordmark Lindström.

Och Beardslees handlar just om kommunikation, att helt enkelt lära sig att prata om det svåra.

Beardslees familjeintervention

Beardslees familjeintervention utvecklades av den Boston-baserade professorn William Beardslee, för att arbeta förebyggande och främjande för barn i familjer där en förälder har depression eller bipolär sjukdom. Interventionen kan användas i andra typer av riskgrupper, exempelvis missbruk. Metoden syftar till riskprevention, det vill säga att de barn som man vill nå med metoden kanske inte har utvecklat några symtom eller har några uttalade problem. Metoden började införas i Sverige 2006.

Interventionen vill främja barn-

ens utveckling genom att öppna kommunikationen inom familjen kring föräldrarnas psykiska ohälsa eller annat huvudsakligt problem, stödja föräldrarna i deras föräldrafunktion och uppmärksamma föräldrarna på skyddande faktorer och hur de kan stödja dessa i relation till sina barn.

I Sverige är det Svenska föreningen för Beardslees familjeintervention som utbildar i metoden. Utbildningen sker vid 10–12 tillfällen under två terminer och är både teoretisk och praktisk.

Läs mer: Beardslees familjeintervention,
www.sfbf.se

– Många föräldrar kan behöva öva på hur de kan prata med sina barn.

Föräldrarna får även ge uttryck för vad de känner för oro när det gäller sina barn, och kan skicka med frågor till barnen, via samtalsledarna som möter barnen på en egen träff. Då får barnen möjlighet att svara på föräldrarnas frågor och kan ges möjlighet att skicka tillbaka frågor till ännu ett möte med enbart föräldrarna. Under barnens träff får de själva formulera hur de upplever situationen hemma.

– Det är inte vi samtalsledare som definierar vad som är jobbigast för barnen just nu, säger Tanja Zyto och förklarar att ibland kan

exempelvis en pågående skilsmässa vara det som upplevs som svårast för tillfället, och inte att mamma dricker för mycket.

Viktigt att ta föräldrarollen

När det sedan är dags för familjeträffen är det föräldrarnas uppgift att hålla i samtalet.

– Det handlar om att upprätthålla föräldraskapet. Det är viktigt att de tar föräldrarollen, förklarar Eva Jordmark Lindström och Tanja Zyto. De vet hur vanligt det är att barnen istället blivit de som känner och tar ansvar i familjen. De ombytta roller som är vanliga i en familj med missbruk behöver börja bytas tillbaka.

En central del i detta handlar om ►

- ▶ att föräldrarna tillsammans visar att de är beredda på att lyssna till barnen, vad de har upplevt och vilken skada de som föräldrar har orsakat.

– I de här familjerna kan barnen ha upplevt svek efter svek. På familjeträffen visar vi ”Mamma och pappa vill höra vad ni tänker”. Vi visar barnen att föräldrarna tål det. Det är så läkande för ett barn att märka att föräldern faktiskt vill veta och klarar av att lyssna på vad barnet har att säga, säger Tanja Zyto.

En början på något

I Nacka genomförs familjeinterventionen under sex till åtta träffar, varav två viktiga uppföljningsträffar. Eva Jordmark Lindström och Tanja Zyto är väl medvetna om att träffarna inte är det enda som kan behövas för familjen.

– Familjeinterventionen är en början på något. Den rör om, men familjens medlemmar kan behöva mer hjälp. Vi hjälper till och ser om de behöver andra insatser, förklarar Eva Jordmark Lindström.

– Det kan exempelvis vara nätverksmöte eller familjesamtal hos socialtjänsten, att vi förmedlar en kontakt till Maskrosbarn för barnen eller hänvisar till en stödgrupp, fortsätter Tanja Zyto.

Egna aktiviteter viktigt

En del i familjeinterventionen är att gå igenom skyddsfaktorer. Vid en sådan genomgång kanske samtalsledarna märker att ett barn inte har några egna aktiviteter. Eftersom fritidsaktiviteter är en viktig skyddsfaktor, kan det bli en uppgift för familjen att se till att barnet kommer iväg på detta.

– Det blir en viktig signal att föräldern visar barnet att ”Du behöver inte ta ansvar för mig. Nu kan du åka iväg och göra din grej”, säger Eva Jordmark Lindström.

Beardslees familjeintervention vill som sagt öka kommunikationen i familjen, och den visar sig även ha ökat kommunikationen mellan de som jobbar med beroendevård för vuxna och de som jobbar med barn. Samarbetet har utvecklats och inom båda enheterna har

Träffar med föräldrar, barn och familj

Interventionen innehåller fem möten och normalt två uppföljningsträffar. Vid första träffen fokuseras på föräldern med problematik och vid den andra träffen på den andre föräldern. Den förälder som är i fokus får berätta om hur den ser på sin situation och den andre får mest lyssna.

Vid tredje träffen intervjuas barnen var för sig. Vid fjärde träffen deltar bara föräldrarna igen och de får återkoppling på träffen med barnen. Vid detta tillfälle planeras sedan för ett familjemöte, som sker på den femte träffen. Det är barnen och barnens behov som ska vara i fokus på mötet.

Läs mer: www.sfb.se

synen vidgats till ett familjeperspektiv där barnets röst står i fokus.

– Skillnaden efter att vi börjat jobba med Beardslees, är att nu hamnar familjen i fokus hos oss på beroendemottagningen. Det är inte bara den enskilde. Barnen kommer in och får ta plats, vi pratar familj och vi flyttar perspektivet, säger Eva Jordmark Lindström.

Lärsig mer

Tanja Zyto uppskattar det tydliga barnperspektiv som finns inom Nacka beroendemottagning och upplever att hon och kollegorna på familjemottagningen tack vare Beardslees familjeintervention lär sig mer om hur missbruket upplevs av den vuxne.

– Vi har fått mer kunskap om

Utbildar andra

Sedan Nacka kommun började använda Beardslees familjeintervention har metoden använts med cirka 40 familjer med sammanlagt omkring 70 barn.

I Nacka kommun finns elva personer som har gått utbildning i Beardslees familjeintervention. Tre av dessa kan även utbilda i metoden. I Nacka jobbar man alltid två samtalsledare i par under en familjeintervention.

Information om kommande utbildningar

i metoden finns på hemsidan för Svenska föreningen för Beardslees familjeintervention, www.sfb.se

Kontakt i Nacka kommun:

tanja.zyto@nacka.se eller
eva.jordmark.lindstrom@nacka.se

beroendesjukdomen. Det finns en öppenhet om att vi kan lära oss mer. Allt detta leder till ett kunskapsutbyte som blir våra familjer till gagn, säger Tanja Zyto.

Att det händer något i familjerna är både Tanja Zyto och Eva Jordmark Lindström övertygade om.

– Det lyfts av en tyngd. Vi kan se att familjen har fått en ryggrad. ■

"Han lyssnade när jag pratade"

Vad är det som avgör om en ungdom väljer att börja i en stödgrupp, efter det första mötet med terapeuten? I uppsatsen "Vi får aldrig en andra chans till ett första möte" tittade Ulf Zetterman närmare på detta genom att intervjua personer som tidigare deltagit i Unga Vuxna-program inom en Ersta Vändpunktens anhörigverksamhet i Stockholm.

En viktig faktor är att terapeuten skapade en så kallad allians med ungdomen, det vill säga ett samarbete och en upplevelse av hur de ska arbeta tillsammans. Här spelade terapeutens äkthet, självkännet, värme och mänsklighet roll. Ordet "snäll" återkommer som en beskrivning av terapeuten.

Flera ungdomar beskriver att terapeuten lyckats förmedla innehållet och upplägget för stödgruppen på ett tydligt och enkelt sätt. Ungdomarna tog även upp att de vid mötet känt att det fanns ett fokus på dem som individer, inte på föräldern som hade ett missbruk, utan på dem som anhöriga. Samtliga av ungdomarna i studien har känt sig sedda och lyssnade på: "Det kändes som han verkligen lyssnade när jag pratade".

Ulf Zetterman har själv tidigare jobbat på Ersta Vändpunkten, och han är imponerad av den kompetens som finns

Ulf Zetterman

Bild: Privat

inom verksamheten. Han menar att det efter många års arbete med anhöriga finns sådant som "sitter i väggarna". En av framgångsfaktorerna med Ersta Vändpunkten är enligt Ulf Zetterman att verksamheten enbart handlar om stöd till anhöriga för missbruk, och inte har stödgrupper för annan problematik.

– Den som kommer till Ersta Vändpunkten vet redan från början att det är en mottagning för anhöriga till personer som dricker eller använder andra droger, inte en massa andra saker. Man vet varför man är där, vilket gör att det blir lättprat.

Den yrkesmässiga kompetensen på Ersta Vändpunkten är något som även barnen och ungdomarna märker av, menar Ulf Zetterman. Vid det första mötet blir det tydligt att "Vi vet vad vi håller på med här" och terapeuterna är bra på

att vara tydliga med att det inte är onormalt eller konstigt att växa upp med en förälder som dricker för mycket. Hur barnet reagerar på det som sker hemma är också helt normalt. Ulf Zetterman berättar om när han började jobba på Ersta Vändpunkten och satt bredvid vid ett första möte.

– Terapeuten frågade barnet "Jaha, vem är det som dricker i din familj?". Jag såg hur barnet först blev alldeles spänt, men några sekunder senare var det som att hen sken upp och kände "Äntligen kommer frågan!". Vaghet och otydlighet i kontakten med vuxna är de här

barnen så vana vid att det står dem upp i halsen.

På det här sättet tar man bort hemligheten direkt. I uppsatsen framkommer det att det för flera av ungdomarna var en ny upplevelse att möta någon som gick rakt på sak, och som direkt pratade om problematiken: "Jag behövde inte förklara allt, inte som hos psykologen på Vårdcentralen....jamen den här känslan av att Jaha – jag är inte knäpp!"

Även själva platsen gjorde intryck vid första mötet, där ungdomarna lade märke till inredning och en känsla av att "det här stället vände sig till oss, till barnen". ■

Källa: Vi får aldrig en andra chans till ett första möte – att som stödgruppsledare få till allians med ungdomar som har missbruk i familjen. Examensuppsats av Ulf Zetterman, Ersta Sköndal Bräcke högskola, Institutionen för vårdvetenskap, S:t Lukas utbildningsinstitut, 2019.

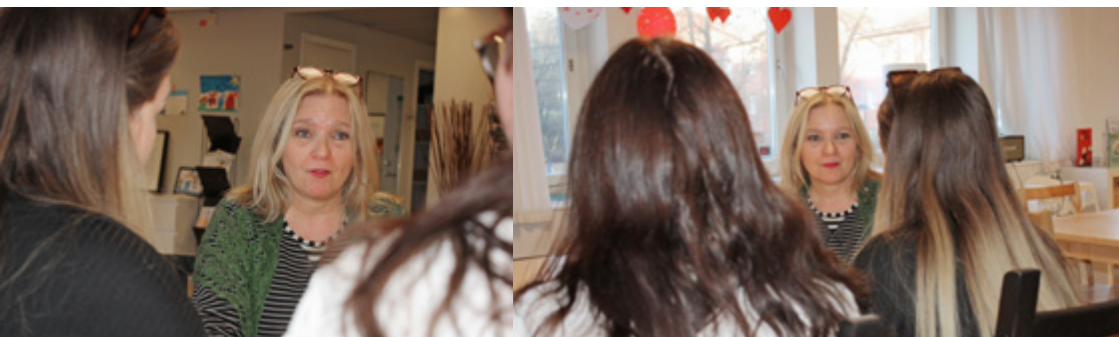
Skrivargruppen, som leddes av Pia Bergström, blev livsavgörande för Sofia och Matilda.

Orden som läker

Att använda sin kreativitet, att själv få skapa något, kan vara ett sätt att må bättre. Det vet Matilda och Sofia efter att ha varit med i en skrivargrupp hos föreningen Bufff. Genom att själva fatta pennan formulerade de sina känslor om oro, saknad, kriminalitet och missbruk. Texterna blev till en bok som även kan hjälpa andra.

Det är första gången som både jag, Matilda och Sofia är i de nya Älvsjö-lokalerna hos organisationen Bufff, som ger stöd till barn och ungdomar som har en familjemedlem i fängelse, häkte

eller frivård. Pia Bergström visar oss runt och vi kikar in i ungdomsgruppens krypin men sätter oss sedan vid ett bord i det stora samlingsrummet. Framför oss har vi boken *Du, jag vi: om att ha en*

Bilder i reportaget: Helena Wannberg

förälder i fängelse, med texter skrivna av de unga som deltog i Bufff Stockholms skrivargrupp (se faktaruta).

Det är ett kärt återseende mellan Pia Bergström, Sofia och Matilda som för fem år sedan träffades en gång i veckan i skrivargruppen. En grupp som flera av deltagarna beskrivit som en räddning under en tuff tid i livet.

– Jag minns den första träffen, säger Sofia. Först var det ingen som vågade läsa upp vad den hade skrivit.

– Ja, i början var det lite svårt, håller Matilda med.

Utbildades i Finland

Men vi tar det från början. Pia Bergström hade jobbat som ledare i en stödgrupp för barn och unga inom det som då hette Bryggan, numera Bufff.

– Jag hittade information om något som heter biblioterapi och tänkte att det här skulle passa bra inom Bufff, berättar Pia.

Efter att Pia hade gått en utbildning i Helsingfors började hon fråga runt bland ungdomarna

som brukade komma till Bufffs verksamhet om de tyckte om att skriva. Två av dem som nappade var Sofia, som hade varit med i Bufffs ungdomsgrupp, och Matilda, som främst hade kommit tillsammans med sin mamma till öppet hus-träffarna. Tillsammans med några andra tjejer i tonåren kom Sofia och Matilda att bilda skrivargruppens järngång som träffades en gång i veckan.

– Vi fick olika skrivuppgifter, minns Sofia. Vi hade till exempel inspirationskort där det stod en mening, som man skulle skriva en text utifrån.

– Ja, ni gillade inspirationskorten, ler Pia. De är ju en sorts uppvärmning, en associationsövning, där man får skrivandet att börja flöda.

Läkande att prata

Utgångspunkten för träffarna var den biblioterapeutiska synen att det är viktigt och läkande att möta andra i en liknande livssituation och få prata om sina tankar och känslor. Med hjälp av inspirations- ▶

- ▶ material som litteratur, poesi och bilder fick deltagarna skriva egna texter.

Matilda minns vilken speciell känsla det var att sitta där i gruppen och skriva. Efter den första blygheten uppstod snart en trygg stämning i gruppen.

– Vi hade tända ljus på bordet, och det kändes harmoniskt, säger Matilda.

– Jag har alltid varit rädd för att göra fel och kan vara en perfektionist, säger Sofia. Men med det vi gjorde i skrivargruppen fanns inget rätt och fel.

”Missbruket är fortfarande svårare att prata om än att han suttit inne.”

När texterna var skrivna fick var och en välja om den ville läsa upp sin text högt för gruppen. Det gick även att istället berätta lite om vad man skrivit, hur det känts att skriva eller att inte säga något alls. Det någon skrivit kunde väcka minnen hos någon annan och ett samtal kunde skapas. På så vis fick deltagarna i gruppen ta del av varandras historier. Pia som ledare lyssnade till vad ungdomarna tog upp i sina texter, och kunde följa upp med frågeställningar – ”Har ni andra erfarenhet av det här?”, ”Hur kändes det för dig?” – och nya teman till skrivövningar.

– Vi reflekterade mycket, vi fick bearbeta det vi varit med om, säger Sofia.

– I skrivargruppen kände jag verkligen att de andra kunde förstå vad jag varit med om, säger Matilda.

I andra sammanhang fanns istället känslan av att andra inte förstod. Matilda och Sofia beskriver hur de växte upp i ”fina” områden, med mycket fasad, vilket gjorde det svårt att berätta om det de var med om. Att ha en pappa som satt i fängelse.

– Fast jag har haft svårare med pappas missbruk än fängelset, säger Matilda. Missbruket är fortfarande svårare att prata om än att han suttit inne.

Blev en lättnad

Sofia håller med. När hennes pappa begick sitt brott som sedan ledde till fängelsestraff, hade han både druckit och tagit tabletter. Matilda och Sofia konstaterar att det är jobbigt när ens förälder blir som en annan person. – Min pappa är världens snällaste. Men den person han blir när han har druckit, den gillar jag inte, säger Matilda.

Tiden då pappan avtjänade sitt straff blev faktiskt något av en lättnad, upplever både Matilda och Sofia.

– Då visste jag att han inte skulle ställa till med något, säger Sofia.

– Ja, när han satt inne då behövde

jag inte tänka på ”hur blir det idag när han kommer hem”, menar Matilda.

När det var svårt att visa sina känslor utåt blev skrivandet till ett sätt att sätta ord på sina tankar och känslor. Pia förklarar att detta är en del i det biblioterapeutiska arbetssättet.

– Genom att skriva lyfter man upp sekvenser av sitt liv. När man sedan läser igenom sin text märker man ”Aha, vad är det här, vad betyder det?”.

Kunde prata fritt i gruppen

Att jobba aktivt med texter var något nytt för både Sofia och Matilda, men de hade båda tidi-

Texterna blev till en bok

Boken ”Du, jag, vi – om att ha en förälder i fängelse” (B4 Press 2016) är en bok som innehåller texter skrivna av unga som har deltagit i Buffff Stockholms skrivargrupp eller haft kontakt med gruppen via Facebook. I slutet av boken finns även tips från unga, bland annat på saker att göra när det känns tungt, och tips till föräldrar.

Buffff har även en blogg med texter skrivna av ungdomar: andrasidanmurarna.wordpress.com

gare upplevt att skrivandet kunde hjälpa. Sofia minns sina dagböcker och Matilda berättar om hur hon som liten fick en svart bok av sin mamma.

– Jag hade svårt att berätta hur jag mådde. I boken kunde jag skriva om något var jobbigt. Sen kunde jag välja om mamma fick läsa det eller inte.

För Matilda fortsatte det att vara svårt att prata hemma om allt det som hände kring pappan. Men i gruppen kunde hon prata fritt.

I skrivargruppen fick deltagarna ►

- ▶ även läsa olika texter som hade teman som berörde ungdomarnas upplevelser. Matilda minns hur de läste ur boken Rövardotter av Jackie Ferm, dotter till en av Sveriges mest ökända brottslingar, Lars-Inge Svartenbrandt.

- Den boken betydde jättemycket för mig, säger Matilda. Den är så brutalt äkta. Man känner smärtan.

”Det ledde till en förändringsprocess i att våga be om hjälp.”

Under samtalet återkommer Matilda, Sofia och Pia ofta till den trygghet som fanns i gruppen. En trygghet som kan vara långt ifrån självklart att känna för ungdomar som fått sin tillit skadad.

- Det är ett stort steg att våga släppa in någon, säger Sofia. Jag kan känna en sorg över att jag hade behövt vara så ensam med detta tidigare.

- Vi lärde känna varandra allt eftersom. Vi märkte att vi inte var så olika som det först hade verkat, säger Matilda och konstaterar att de alla delade en sorts sorg.

Fick betydelse för andra

Känslan av att vara utanför, att inte höra till, som ungdomarna kunde känna i andra sammanhang, blev i gruppen istället till en känsla av att hitta en plats. Det de skrev fick en betydelse.

- I skrivargruppen kände jag att det jag skrev betydde något för någon annan, säger Sofia. När jag idag kollar på mina gamla texter så ser jag att numera mår jag bättre.

- Men det var inte alla som tyckte att det där med att skriva om sina tuffa erfarenheter lät som en bra idé. Samtidigt som Sofia gick på träffarna på Buffé hade hon kontakt med en överläkare inom psykiatri.

- Jag berättade om skrivargruppen och när han fick höra om det tyckte han att det var onormalt det vi höll på med. Han sa

rakt ut ”Dina vänner är inte normala” och tyckte inte att det lät bra att träffa andra som varit med om liknande saker. Men för mig var det en lättnad att komma till skrivargruppen.

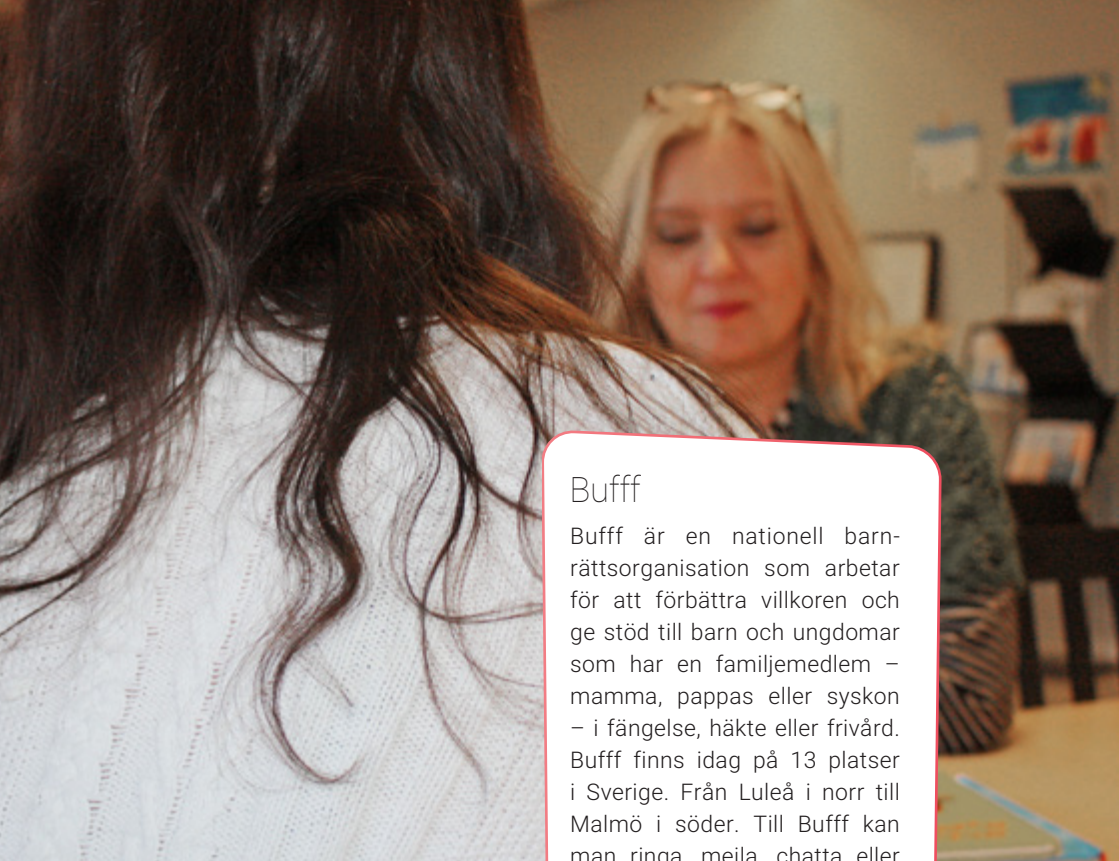
Våga be om hjälp

Pia berättar att hon ställde frågan till ungdomarna om de tyckte att det var jobbigt att det kom upp svåra saker i skrivargruppen. Det entydiga svaret lød: ”Nej, det har tvärtom varit en räddning”

- För mig ledde det till en förändringsprocess i att våga be om hjälp. Jag är uppvuxen med ett uttryck som man hade i pappas finska familj: ”Gräv inte i skiten för då luktar det”, säger Sofia med ett litet skratt.

Skrivandet fyller fortfarande en viktig funktion för Sofia.

- Om jag skriver när jag mår

dåligt så mår jag bättre efteråt, då har jag fått ur mig det.

Ungdomarna i skrivargruppen fick också uppleva att deras texter kan hjälpa andra, utanför gruppen. Texterna samlades i boken *Du, jag, vi*, och de användes även i en utställning på Stockholms stadsmuseum.

– Efter att vi gjort vår bok blev jag mer öppen och vågade berätta vad som har hänt. Och kompisar har kunnat berätta för mig om saker de har varit med om.

Pia använder även boken *Du, jag, vi* när hon träffar intagna på anstalter.

Bufff

Bufff är en nationell barnrättsorganisation som arbetar för att förbättra villkoren och ge stöd till barn och ungdomar som har en familjemedlem – mamma, pappas eller syskon – i fängelse, häkte eller frivård. Bufff finns idag på 13 platser i Sverige. Från Luleå i norr till Malmö i söder. Till Bufff kan man ringa, mejla, chatta eller komma och prata med någon vuxen. I lokalföreningarna kan man träffa andra barn och ungdomar i liknande situation. Lokalföreningarna har exempelvis ungdomsgrupper, öppet hus och anordnar familjeaktiviteter.

Bufff har funnits sedan 2001 men hette tidigare Bryggan. Bufff står för "Barn och ungdom med förälder/familjemedlem i fängelse".

I Sverige är det ca 30 000 barn som har en förälder i fängelse eller frivård. Varje år berörs cirka 160 000 barn av att en förälder döms.

Källa: www.bufff.se

”Vi skapade något av det vi hade varit med om.”

► – Ni skrev ju tips till föräldrar – de listorna använder jag, berättar Pia för Matilda och Sofia. Det blir som att ni kommunicerar med de intagna om det som ni ville förmedla. Nyligen var det en pappa på en anstalt som hade fått boken av mig. Han sa: ”Det var den första bok som jag har läst från pärm till pärm. Det är det här vi gör mot våra barn...”

Sofia menar att det har spelat stor roll att få använda sig av sin kreativitet.

– Jag är en person som inte vill visa känslor utåt. Men när jag är kreativ så släpper jag bara loss. Numera vågar jag öppna mig för andra, och jag kan även se och förstå andras känslor.

Vägen till att må bättre kan se olika ut. För deltagarna i skrivargruppen blev texterna ett bevis på vad de har kämpat med i livet.

– Det här har varit den terapi jag behövde. Vi skapade något av det vi hade varit med om. ■

Biblioterapi

Biblioterapi är en uttryckande terapiform där man använder skriftligt material eller egenproducerade texter. Biblioterapi utförs vanligtvis i grupper men även enskilt inom psykoterapi. Den skrivargrupp som Pia Bergström ledde i Bufffs regi grundar sig på en inriktning inom biblioterapi där det terapeutiska i grupperna baseras på interaktion mellan deltagare. Återkoppling ges och feedback från gruppens medlemmar är central. Böcker, tidningar, foton, videoklipp eller filmer kan

användas som underlag för arbete. 2020 startade Pia Bergström det treåriga projektet ”Biblioterapi inom Kriminalvården och med anhöriga i alla åldrar”, med medel från Kulturrådet. Pia Bergström är även kursledare för den första akademiska utbildningen i biblioterapi på Ersta Sköndal Bräcke högskola.

Vid Göteborgs universitet har det även genomförts ett forskningsprojekt om effekterna av läsning av skönlitteratur för att förbättra människors psykiska hälsa.

Läs mer: biblioterapi.se

Min tystnad

När jag var tyst pågick ett oväder inom mig. Jag blödde och hade svårt att se klart. Därför behövde jag någon som tryckte min hand och lyssnade både på mina ord och min tystnad. Någon som brydde sig tillräckligt mycket för att inte lämna min sida när

jag var alltför dyster eller nedstämd. Jag visste ändå att det skulle bli bättre, men först behövde jag lägga ner tid på att gå under lite, och blöda, av allt som tidigare sårat mig. Men ovädet skulle gå över.

Sofia

Ur boken Du, jag, vi – om att ha en förälder i fängelse

Ludde väcker viktiga känslor

Att prata om hur det är att leva med en vuxen som dricker för mycket kan upplevas svårt. Hundvalpen Ludde kan göra det enklare. På stödverksamheten Sputnik har Ludde blivit en mysig vän som får barnen att prata om de svåra känslorna.

På väggarna i Sputniks lokal i centrala Örebro sitter tavlor med budskap som "Det är inte ditt fel". På anslagstavlan finns bilder som barnen som går i stödgrupperna själva har ritat, som visar hur det kan kännas när mamma eller pappa dricker. I en stor skål ligger stenar med känslor som "ilska", "rädsla"

och "skuld". Och på bordet ligger den lilla hundvalpen Ludde, i form av en handdocka, och boken som berättar hans historia.

– När man jobbar med stödgrupper är det bra att ha olika sätt att tillföra kunskap. Det handlar inte bara om att prata och göra övningar. Då är Ludde ett väldigt

bra komplement till annat material som vi använder i grupperna.

Det berättar kuratorn Charlotte Bäck, som tillsammans med Jenny Håkansson är två av fyra stödgruppledare på Sputnik.

Bra för yngre barn

Ludde är en glad hundvalp, men en dag glömmmer hans husse Fredrik att mata, klappa och gå ut med honom. Ludde blir alltmer ledsen och förstår inte vad som är fel. Materialet om Ludde är framtaget av Junis som ett verktyg för att prata om hur det är att leva med någon som dricker för mycket alkohol (*se faktaruta*).

Efter att Jenny Håkansson och Charlotte Bäck fått upp ögonen för Ludde fick de möjlighet att delta på en utbildning kring materialet. Under hösten 2019 använde de Ludde i två stödgrupper för 6–9-åringar, och fortsätter nu att använda materialet i de nya grupperna. För de lite yngre barnen passar en lite kortare bok väldigt bra, och Sputnik-ledarna uppskattar att den är tydlig med vad den handlar om. När det är

”När det är dags att läsa om Ludde blir det en mysstund.”

dags att läsa om Ludde blir det en mysstund.

– Barnen får ligga på mattan med kuddar och filtar, säger Jenny Håkansson och pekar på den runda mattan på golvet. Vi brukar visa bilderna ur boken på tv:n här.

Ledarna brukar läsa en bit ur boken, och stannar sedan upp och frågar barnen om vad de tror är fel med Luddes husse. I en grupp där barnen själva har erfarenhet av att leva med missbruk råder ingen tvekan när de svarar

– Det fattar direkt vad det handlar om, säger Jenny Håkansson.

– De säger ”Det är ju inte Luddes fel!”, berättar Charlotte Bäck som tycker att det känns bra att barnen har tagit till sig det budskapet.

Kan vara rädda för känslor

Samtalet om boken börjar med att prata om hur det är för Ludde. Hundvalpens situation väcker empati.

– Barnen säger ”Vi tycker synd om den lilla hunden”, berättar Jenny Håkansson.

– Sedan kan vi fråga ”hur var det för er”, säger Charlotte Bäck. Vi vill ju väcka känslor. Många av de barn som kommer till oss kan vara rädda för känslorna, de har fått lära sig att hantera sina känslor själva.

När det finns oro i kroppen kan ►

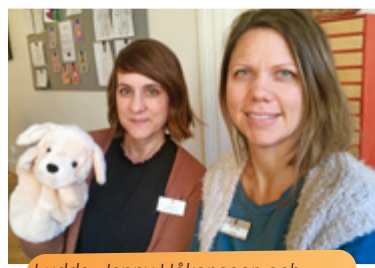
- det vara bra att få klappa på den mjuka Ludde-dockan.

I grupperna hos Sputnik har ju barnen egna erfarenheter av vuxnas missbruk, men Ludde-materialet är tänkt att användas för att nå alla barn, gärna i skolklasser.

– Jag tror att Ludde är bra för lärare att använda sig av. Många lärare tycker ju att det är svårt att prata om de här frågorna, och då är detta ett jättebra material, säger Charlotte Bäck.

Lärare kan vara osäkra

Ledarna på Sputnik är ofta ute och föreläser för lärare, och de vet att många lärare kan känna en osäkerhet kring hur de ska ställa frågor om hur barnen har det. Inte sällan beror det på en rädsla för vad barnet kommer svara.

Ludde, Jenny Håkansson och Charlotte Bäck på Sputnik i Örebro.

– Men vi brukar säga till lärare att man inte behöver vara så rädd för svaret, säger Jenny Håkansson. Läraren är ju inte den som behöver komma med alla lösningar, men däremot ha kunskap om vart de kan lotsa vidare eleven så att den kan få stöd.

– Och det kan räcka långt bara med att lyssna, och avlasta, konstaterar Charlotte Bäck. ■

Ludde – klassrumspaket och utbildning

Ludde riktar sig till vuxna som träffar barn i åldrarna fem till nio år. Materialet, som Junis tagit till Sverige från Schweiz och anpassat

till svenska förhållanden, är ett verktyg för att prata med barn om hur det är att leva med någon som dricker för mycket alkohol.

Boken och Ludde-dockan är en del av "Ludde-paketet" som kan användas av den som har gått en tre timmars utbildning i Ludde-konceptet.

Sedan utbildningarna började genomföras våren 2019 har Junis utbildat runt 300 lärare, kuratorer, förskolepersonal, socialsekreterare med flera.

Läs mer: www.junis.se/ludde

Allt mod jag har

"Dumma, dumma mamma och dumma mig som inte höll bättre koll på henne igår och i förrgår och alla andra dagar. Dumma sprit för att den finns och förstör. Dumma liv, dumma allt!"

Så känner Rakel, som har en hemlighet som väger flera ton. I boken "Allt mod jag har" får läsaren följa Rakel både när tillvaron är rörig på grund av mamma Toves drickande, och när hon sedan faktiskt vågar berätta om sin hemlighet både för kompisar, mamma Nour och Yvonne, en kvinna som Rakel lär känna. Yvonne vet att det finns stödgrupper för barn

som har det svårt med någon i sin närhet som dricker för mycket.

"Det är sjukt att man inte pratar mer om föräldrar som dricker för mycket alkohol, när det är så vanligt!" Det sa författaren Lisa Broberg till juniorreportern Agnes Nordsvahn i en intervju i Junis tidning Struten. Hon berättade att hon ville skriva boken för att den helt enkelt behövdes.

Till boken, som vänder sig till 9–12-åringar, finns en handledning som kan användas för att samtala med barn om bland annat alkoholism, känslor och hemligheter. Handledningen är framtagen av Lisa Broberg med hjälp av Elisabeth Hagborg. Handledningen kan laddas ner på Olika förlag, www.oliika.nu.

Tips! Läs hela intervjun med Lisa Broberg på www.junis.se/alltmodjaghar

Bild: Torkel Edenborg

Lisa Broberg.

Gemensamt ansvar att skydda det ofödda barnet från alkohol

– Vi kan inte se att det finns någon tydlig säker nedre gräns för alkoholkonsumtion under graviditet.

Det säger Frida Dangardt, en av forskarna bakom rapporten "Alkohol, graviditet och spädbarns hälsa – ett gemensamt ansvar".

De flesta kvinnor i Sverige slutar dricka alkohol under graviditeten. Däremot dricker över 80 procent av kvinnorna alkohol året innan de blir gravida. Många alkoholskador sker innan man ens vet om att man är gravid. Trots det är det väldigt

få i Sverige som ändrar sina dryckesvanor när de planerar att bli gravida, konstaterar Frida Dangardt, docent och specialistläkare vid Drottning Silvias barn- och ungdomssjukhus vid Sahlgrenska universitetssjukhuset. De flesta kvinnor börjar

även dricka alkohol igen efter graviditeten.

Frågan om alkohol är dock inte begränsad till graviditetsperioden påpekar forskargruppen, och är inte heller enbart en fråga för kvinnan. Relationen till alkohol är ett gemensamt ansvar och en viktig jämställdhetsfråga påpekar forskarna. Pappans/partnerns alkoholkonsumtion spelar en stor roll för gravida kvinnors, fosters och barns hälsa. Om den gravida kvinnan lever tillsammans med en partner som dricker alkohol är det mer sannolikt att kvinnan fortsätter dricka alkohol under graviditeten. Risken ökar om partnern har ett riskbruk eller har en hög konsumtion. Forskning visar att alkoholkonsumtion hos pappan kan ge förändringar i spermernas arvsmassa, vilket även kan ge skador på fostret. Det kan ge effekter såväl för individen som för kommande generationer. Andra effekter av pappornas konsumtion är ökad risk för missfall och för skador på hjärtat. Det är dock få partner som ändrar sitt drickande under graviditeten.

– Det behövs mer information om att partnern har ett ansvar, och att det är bra om även partnern sänker sin konsumtion.

Större risk än tobak

Att exponeras för alkohol innebär större risk för skador på fostret än att utsättas för tobak, andra psykoaktiva ämnen och andra farliga ämnen som bly eller strålning.

– Att det finns risk med stor

Bild: Sahlgrenska akademien

Frida Dangardt

alkoholkonsumtion under graviditeten, det vet vi sedan många år, säger Frida Dangardt. Men det finns även studier som visar att låg till måttlig alkohol-

konsumtion ökar risken.

Frida Dangardt konstaterar att när det gäller andra substanser man kan få i sig under en graviditet tillämpas försiktighetsprincipen. En princip som tillämpas när det exempelvis gäller rekommendationer om att inte äta vissa fiskar som kan innehålla kvicksilver, undvika opastöriserade ostar med risk för listeria – trots att riskerna är oerhört små. ▶

Pappan spelar roll

- Pappans alkoholkonsumtion innan graviditeten kan ge skador på fostret och möjligen också på kommande generationer genom att alkohol orsakar förändringar i spermernas arvsmassa.
- Sannolikheten ökar för att den gravida fortsätter att dricka alkohol under graviditeten om partnern dricker alkohol, särskilt om partnern har ett riskbruk eller har en hög konsumtion. Trots det ändrar mycket få partner sitt drickande under graviditeten.
- Mäns berusningsdrickande är kopplat till partnervåld, under en graviditet ökar risken ytterligare.

- ▶ – Varför skulle vi behandla alkohol annorlunda, frågar sig Frida Dangardt.

Laddad fråga

Susanne Åhlund från Barnmorskeförbundet menar att frågan om alkoholkonsumtion är laddad.

– Barnmorskor inom mödrhälsovården har en central roll i det alkoholförebyggande arbetet i Sverige. Det stigma som finns i samhället kring alkohol innebär en ständig utmaning i det arbetet.

För att lättare kunna ta de svåra samtalen har Barnmorskeförbundet tagit fram kunskapsunderlag med speciella metoder för barnmorskornas samtal med de gravida kvinnorna (*se faktaruta om Hållbar livsstil*). Man jobbar även sedan flera år aktivt med att öka kunskapen om alkohol och graviditet.

Rapporten Alkohol, graviditet och spädbarns hälsa – ett gemensamt ansvar tar även upp alkohol och amning. Frida Dangardt påpekar att Livsmedelsverkets nuvarande rekommendationer om alkohol och amning är från 2009. Här finns ett behov av mer forskning,

men det finns studier som bland annat visar att även vid en väldigt låg alkoholkonsumtion påverkas sömnen hos spädbarnet, samt hur mycket barnet äter.

– Vi vet inte vad det beror på att barnet äter mindre, men det kan bero på doften på bröstmjölken, säger Frida Dangardt. Det kan också vara så att kontakten mellan mamma och barn kan störas även vid väldigt liten dos av alkohol. Vi måste få lov att berätta om den forskning som finns, så att var och en kan fatta ett medvetet beslut.

Susanne Åhlund från Barnmorskeförbundet håller med om vikten av att ge både kvinnor och män kunskap om alkohol, graviditet och amning.

– De har rätt att få den här informationen – alla vill ha en så riskfri graviditet som möjligt och få ett friskt barn. ■

Fotnot: Bakom rapporten Alkohol, graviditet och spädbarns hälsa – ett gemensamt ansvar står Centrum för forskning och utbildning kring riskbruk, missbruk och beroende (CERA) vid Göteborgs universitet, Svensk Sjuksköterskeförening, Svensk Förening för Allmänmedicin och Stiftelsen Ansvar för Framtiden samt IOGT-NTO.

Rapporten kan laddas ner här: <https://www.iogt.se/vad-vi-gor/forskning-och-samverkan/forskningsrapporter/>

Livsmedelsverket gör översyn av råden

Efter att Alkohol, graviditet och spädbarns hälsa – ett gemensamt ansvar släpptes kommenterade Livsmedelsverket att den blir ett värdefullt bidrag i den översyn av råden till gravida och ammande som

Livsmedelsverket just nu gör. "Vi gör även en egen genomgång av ny forskning på området och bedömer sedan om våra råd kring alkohol behöver ändras", säger Åsa Brugård Konde, nutritionist på Livsmedelsverket.

Hållbar livsstil ska hjälpa barnmorskorna

Hållbar livsstil är ett kunskapsunderlag som har tagits fram av Svenska Barnmorskeförbundet. Kunskapsunderlagen ger rekommendationer om prevention och behandling vid ohälsosamma levnadsvanor, bland annat alkoholbruk. I materialet presenteras beprövade metoder, som

screeninginstrumentet Audit, motiverande samtal, MI, och fakta om hur fostret påverkas av alkoholkonsumtion. Under hösten 2019 genomförde Svenska Barnmorskeförbundet konferenser runt om i landet för att utbilda barnmorskor i Hållbar livsstil.

Läs mer på: <https://www.barnmorskeforbundet.se>

Initiativ för en barndom utan baksmälla

Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning, CAN, presenterade 2019 en litteraturgenomgång som gick igenom befintliga vetenskapliga studier som innehåller skattingar om hur många barn under 18 år som växer upp med föräldrar som har alkoholproblem. Syftet med rapporten är dels att identifiera och kartlägga vilka studier som tidigare har gjorts inom området och dels att uppskatta hur många barn i Sverige som växer upp med föräldrar som har alkoholproblem.

Rapporten visar att:

- drygt 20 procent av alla barn i Sverige, upp till 430 000 barn, någon gång under uppväxten haft minst en förälder med alkoholproblem.
- 15 procent av alla barn i Sverige, alltså 320 000 barn, har påverkats negativt i någon utsträckning av att ha vuxit upp med minst en förälder med alkoholproblem.
- 10 procent av alla barn i Sverige, 215 000, uppgår att de påverkats

mycket negativt av att växa upp i en familj där en förälder har alkoholproblem.

En annan slutsats av litteraturöversikten är att metoderiktad forskning om hur denna grupp av utsatta barn ska kartläggas är förvånansvärt eftersatt.

Litteraturgenomgången initierades av "Barndom utan baksmälla", ett initiativ som syftar till att göra skillnad för barn som far illa av vuxnas drickande. Initiativet är ett samarbete mellan Systembolaget, IQ och barnrättsorganisationerna Bris, Maskrosbarn, Trygga Barnen och Childhood.

På Barndom utan baksmällas hemsida finns bland annat råd till vuxna som vill göra skillnad för barn som far illa av vuxnas drickande, och kontaktuppgifter till organisationer som kan hjälpa barn och unga vuxna. På hemsidan finns även en sammanfattning av CAN:s litteraturgenomgång.

Källa: www.barndomutanbaksmalla.se

1 av 100 drabbas

En sköterska vid en barnvårdscentral kan spela en avgörande roll för att ett alkoholskadat barn ska få rätt stöd och hjälp. Forskning visar att barn med fosterskador av alkohol som upptäcks före sex års ålder har bättre förutsättningar i vuxenlivet – men tyvärr är det många som upptäcks sent eller inte alls.

För att öka kunskapen bland personal på barnvårdscentraler om alkoholskador hos barn skapades kampanjen 1av100. Bakom kampanjen, som genomfördes i september 2019, står

FAS-föreningen. En av hundra är det antal barn som har blivit så påverkat av alkohol före födelsen att de fötts med livslånga funktionsnedsättningar. Att september är kampanjmånad beror på att Internationella FAS-dagen infaller den 9 september. 9/9 syftar till det antal månader under graviditeten som bör vara alkoholfria.

1av100-kampanjen bestod av kampanjsidan 1av100.se, att sprida informationsfoldrar till drygt 1 000 barnvårdscentraler runt om i landet samt en speciell Facebook-sida. På kampanjsidan fanns fakta och personliga ►

- ▶ berättelser både från de som själva lever med en alkoholskada och från vårdnadshavare.

Sidan 1av100.se går fortfarande att besöka, men riktar sig efter kampanjperioden inte lika specifikt till BVC-personal. På sidan kan exempelvis alla som möter barn i sin yrkesroll testa om de har tillräckliga kunskaper om alkoholskador hos barn genom att besvara ett antal "sant eller falskt"-påståenden. Exempelvis: "Påstående: Det är endast barn till kvinnor med missbruk eller beroende som får alkoholskador. Falskt: Alla foster som blir utsatta för alkohol kan drabbas av

skador. Även måttliga alkoholmängder påverkar fosterutvecklingen negativt. Ju större alkoholmängder och ju längre tid som fostret blir exponerat, desto större är risken för allvarliga skador."

FAS-föreningens kanslichef Katarina Wittgard konstaterar att kampanjen gett bra resultat, bland annat fördubblades antalet som sökte mer information om FAS via FAS-portalen. Under september 2020 kommer kampanjen 1av100 att rikta sig extra mycket till dem som arbetar inom socialtjänsten.

Läs mer: Hemsidan 1av100: www.1av100.se,
FAS-portalen: www.fasportalen.se

Detta är FAS

Exponering för alkohol under graviditeten är den vanligaste orsaken till förebyggbar utvecklingsstörning för barn i Sverige och i hela världen. Fetalt alkoholsyndrom, FAS, är en medicinsk diagnos med fastställda kriterier; tillväxthämning, symtom från centrala nervsystemet (exempelvis hyperaktivitet, koncentrationssvårigheter och utvecklingsstörning) och specifika ansiktsdrag (som kan vara diffusa). Diagnosen kan ställas endast om mammas alkoholkonsumtion under graviditeten finns dokumenterad.

I Sverige beräknar man att fosterutvecklingen har påverkats av alkohol hos omkring en procent av alla barn som föds, det vill säga

cirka 1000 barn per år. En del av de barn som föds med alkoholrelaterade fosterskador uppfyller kriterierna för FAS, men många gör det inte. FAS ingår tillsammans med alla andra typer av fosterskador orsakade av alkoholexponering i paraplybeteckningen fetala alkoholspektrumstörningar, FASD.

Alkoholskador syns inte alltid. Många barn med FASD saknar de typiska dragen men har ändå hjärnskador. Symtomen från centrala nervsystemet hos barn med FASD kan likna symtomen vid olika typer av neuropsykiatriska tillstånd, till exempel ADHD eller olika former av autism.

Källa: www.1av100.se

”Ingen har sett hela hans problematik”

Jag är pappa till en son med alkoholskador. Jag fick skjutsa in hans mamma för avgiftning flera gånger under graviditeten.

När hon nyktrat till skickade de hem henne igen. Ingen verkade tänka på barnet. Han hade abstinens när han föddes. Bedömningen gjordes av barnläkare direkt, men sedan hände inte så mycket mer. BVC gjorde ett par hembesök, men mamman ville inte ha någon mer hjälp.

Vi skilde oss när han var liten och jag har haft hand om honom själv

hela tiden. Ingen inom vården har velat lyssna när jag berättat om det här med att hans mamma drack och att han kanske fått skador. Ingen har sett hela hans problematik, så han har aldrig fått rätt hjälp.

Han har haft stora inlärningssvårigheter och svårt med koncentration och tålamod under uppväxten, men han har ju ingen diagnos eller nåt som visar att han har funktionsnedsättning. Jag vet inte hur det ska gå när jag inte orkar längre.

Stefan, biologisk pappa

Texten är hämtad från sidan 1av100.se.

Junis kommunenkät 2020

**VAD GÖR
KOMMUNERNA
för barn
SOM VÄXER UPP I
MISSBRUKS-
MILJÖ?**

Sammanfattning

Majoriteten av Sveriges kommuner erbjuder stöd till barn som växer upp i en familj där det finns missbruks-/beroendeproblematik. Trots det deltar endast ett fåtal av dessa barn i de olika stödverksamheter som finns. Det visar den här undersökningen som Junis har gjort. Enkäten som kommunerna har besvarat gäller 2019 års verksamhet.

Stödgrupper och annan riktad stödverksamhet kan ge barnen möjlighet att uppleva att de inte är ensamma samt att bearbeta sina känslor och erfarenheter. Möjligheten att delta i stödverksamhet ska inte bero på var i landet man råkar bo. Junis kräver att alla kommuner ska erbjuda stödverksamhet och ta ansvar för att den faktiskt når målgruppen.

Resultatet från årets enkät visar bland annat:

- 236 av landets 290 kommuner svarade på enkäten.
- 95 procent av de kommuner som svarade uppgav att de hänvisar till någon typ av stödverksamhet.
- Elva kommuner uppgav att de inte hänvisar till någon stödverksamhet alls för dessa barn.
- De vanligaste stödformerna som erbjuds är stödsamtal och stödgrupp.
- Ökad samverkan inom kommunala instanser anses vara den viktigaste åtgärden för att kunna utveckla stödverksamheten för barnen.

I analysen av kommunenkäten görs först en beskrivning av studien samt en bakgrund till ämnet barn i missbruksmiljö. Därefter följer resultatet av Junis enkät till Sveriges kommuner och en diskussion av resultatet. Sist redovisas kommunernas svar i tabellform. En utförligare redovisning av kommunernas svar finns på www.junis.se/rapport.

Introduktion

Varför gör Junis en rapport om kommunernas stöd? Junis, som är en del av IOGT-NTO-rörelsen, arbetar för att skapa opinion och påverka beslutsfattare för barns rätt att växa upp i en trygg och nykter miljö. En av Junis viktigaste frågor är att vara barnens röst i alkoholdebatten. Därför har vi sedan 2004 undersökt omfattningen av det stöd som erbjuds barn upp till 18 års ålder som växer upp i missbruksmiljö. Det har vi gjort genom att skicka ut en enkät till landets samtliga kommuner.

Att växa upp med någon vuxen som har missbruks-/beroendeproblematik kan medföra risker på flera sätt. Riskerna är både kort- och långsiktiga och innefattar bland annat sviktande omvårdnad, övergrepp, sämre fysisk och psykisk hälsa, sämre skolprestation, risk för framtida psykisk ohälsa samt egna missbruksproblem och sociala svårigheter. Konsekvenserna kan vara lindrigare eller allvarigare, men de medför ofta en försämrad livskvalitet och försämrade utvecklingsmöjligheter för det drabbade barnet.

Utifrån ett samhällsekonomiskt perspektiv medför gruppen barn som anhöriga till föräldrar med psykisk sjukdom eller missbruk av alkohol och narkotika stora kostnader. Forskargruppen bakom en hälsoekonomisk studie av samhällets långsiktiga kostnader beräknar merkostnaden till minst 35 miljarder kronor per år (*Hovstadius m fl 2015*). För en svensk mediankommun (då cirka 15 200 invånare) blir merkostnaden betydande; cirka 58 miljoner kronor årligen.

Både enskilda individer och samhället har alltså allt att vinna på att de barn som växer upp i missbruksmiljö får ett bra stöd.

Att vara barn i missbruksmiljö är inte något entydigt och väldefinierat tillstånd. Missbruks- och beroendeproblem kan se olika ut, vara kombinerade med andra sociala och/eller medicinska svårigheter, varierande familjebild, olika stödstrukturer i barnets närhet med mera.

Begreppet missbruk är inte heller okomplicerat. I diagnosmanualer och lagtexter förekommer olika begrepp och sätt att ställa diagnoser. När vi i Junis ställer frågan om vilket stöd som erbjuds barnen är det dock inte angeläget att skilja mellan olika diagnoser – det är barnens villkor som är det viktiga. I den här analysen av Junis enkät använder vi oftast begreppet ”barn i missbruksmiljö”.

Cirka 430 000 barn i Sverige har någon gång under uppväxten haft minst en förälder med alkoholproblem.

Syfte

I de flesta svenska kommuner finns stödverksamhet för barn i missbruksmiljö. Det har bland annat Junis årliga enkätundersökning visat. Den visar dock även på svårigheter med verksamheten. Främst tycks detta gälla hur man når ut till barnen och får dem att delta. Det finns ett behov av ökad kunskap om vilka insatser, eller kombinationer av insatser, som är effektiva. På många håll i landet sker ett lokalt utvecklingsarbete som det är intressant att få veta mer om.

I vår enkät till Sveriges kommuner har vi fokuserat på följande frågor:

- Hur stor andel av kommunerna erbjuder stöd, och vilket stöd erbjuds i så fall?
- Hur många barn nås av stödet?
- Vilka utvecklingsmöjligheter finns för stödverksamheten?

Bakgrund

Stödet till barn i missbruksmiljö

Det senaste decenniet har både forskare och praktiker i ökande grad intresserat sig för vilka konsekvenser alkohol och andra droger har för andra än den person som har missbruksproblem. Alkoholens andra-handseffekter är bland annat ämnet för en rapport från IOGT-NTO och Svenska Läkaresällskapet där en internationell forskargrupp granskat forskningsunderlaget kring andra än konsumenten (*Alkoholens andra-handsskador, rapport 2015/2016*).

Barn som anhöriga i familjer med missbruk har även varit föremål för forskning från exempelvis Uppsala universitet, CAN (Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning) och CHESS (Centre for Health Equity Studies, ett samarbete mellan Stockholms universitet och Karolinska Institutet). Det finns även flera pågående forskningsprojekt.

År 2010 stärktes barns perspektiv i Hälso- och sjukvårdslagen (*HSL kapitel 5 §7*), vilket innebär att barn som anhöriga har lagstadgad rätt till information och stöd.

Nationellt kompetenscentrum anhöriga, Nka, bildades 2008 som en samarbetsresurs för att utveckla anhängstöd, bland annat kring barn som anhöriga till vuxna med missbruk och psykisk ohälsa. Anhörigfrågorna har också synliggjorts i den allmänna debatten, bland annat tack vare massmedial uppmärksamhet och ett flertal organisationer som lyfter frågorna. Ett exempel är Vit jul-kampanjen, som drivs av Junis och övriga IOGT-NTO-rörelsen. Detta sammantaget har medfört ett ökat fokus på, och kunskap om, frågor som gäller barn i missbruksmiljö.

Barn i missbruksmiljö var länge helt osynliga i såväl forskning som samhällsdebatt. Barnläkaren Ingvar Nylander konstaterade i slutet av 1950-talet att sjukvården fick kontakt med ett antal barn vars symtom inte hade några medicinska förklaringar. Det visade sig att de ofta kom från psykosocialt belastade hem. I avhandlingen *Children of alcoholic fathers* (1960) beskrev han dessa barns problembild. Tjugo år senare undersökte Per-Anders Rydellius hur det hade gått för barnen i Nylanders studie. Bland annat hade ungefär en tredjedel utvecklat egna missbruksproblem, hälsan var sämre och kriminalitet var vanligare.

Margaret Corks bok *De glömda barnen* (1973) byggde på intervjuer med 115 barn. Samtliga hade minst en förälder med missbruksproblem och hade betydande svårigheter på flera områden.

Mycket har hänt sedan ”de glömda barnen” upptäcktes, men även nya studier visar att det fortfarande finns sanning i det som skrevs i *Alkoholpolitiska kommissionen* (SOU 1994:29), om behovet av relevant

utbildning hos personal inom barnhälsovård, förskola och skola: ”Bristen på kunskapsförmedling om anhörigproblematiken är anmärkningsvärd, dels med tanke på omfattningen av problemet, dels mot bakgrund av de konsekvenser som bristande kunskap kan få för barn vars signaler eller beteende tolkas felaktigt”.

Hur många är barnen i missbruksmiljö?

Barn i missbruksmiljö är inte något exakt definierat begrepp. Olika forskning använder olika sätt att räkna. Studier som exempelvis är begränsade till barn som har föräldrar som varit inlagda på sjukhus eller inom missbruks- och beroendevården kommer av förklarliga skäl fram till ett lägre antal än studier som även ser till barn vars föräldrar inte fått behandling.

Forskare från Centraförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning (CAN) gjorde 2019 en litteraturöversikt inom området barn som växer upp med föräldrar som har alkoholproblem (*Ramstedt red 2019*). De gick igenom den internationella vetenskapliga litteraturen inom området samt nordiska studier som inte publicerats i vetenskapliga tidskrifter. Studien inkluderar även den större grupp barn vars föräldrar inte hamnat i behandling. Forskarna konstaterar att olika studier fångar in problematik med olika allvarlighetsgrad eftersom de använder de olika mätmetoder och definitioner av alkoholproblem som finns.

Cirka 430 000 av samtliga barn under 18 år i Sverige år 2018 har någon gång under sin uppväxt bott med en förälder eller vårdnadshavare som har alkoholproblem. Med utgångspunkt i hur många barn som har påverkats negativt av en förälders eller vårdnadshavares alkoholkonsumtion bedömer forskarna att detta gäller 15 procent av alla barn i Sverige, eller 320 000 barn.

Forskarna konstaterar att ämnet ”barn som drabbas av vuxnas drickande” är ett förvånansvärt eftersatt forskningsområde.

Barnens svårigheter och behov

Barn i missbruksmiljö är inte en enhetlig grupp, med samma svårigheter, problemnivå och behov. Men det finns gemensamma faktorer.

En forskningsöversikt, omfattande tio vetenskapliga studier (*Peleg-Oren & Teichman 2006*), visar att barn till föräldrar med missbruk/beroende har en ökad risk för ett spektrum av problem: känslomässiga, kognitiva, beteendemässiga och sociala. Risken blev större om föräldrarna inte enbart använde alkohol utan också narkotika.

Ett forsknings- och utvecklingsprojekt kring skolans förmåga att upptäcka och ge stöd till ungdomar som växer upp med missbruk, innehåller intervjuer där ungdomar beskriver att de har haft svårt att koncentrera sig i skolan. Ungdomarna berättar även att de har varit våldsamma och destruktiva i skolan samt har en omfattande frånvaro. (*Alexanderson m fl 2017*)

Att växa upp med missbruksrelaterade svårigheter i hemmet är en riskfaktor i en väv av risk- och skyddsfaktorer. Den totala risken ökar om flera riskfaktorer tillkommer (*Eiden m fl 2004; Fals-Stewart m fl 2004*). Olika skyddande faktorer kan på motsvarande sätt minska effekten av föräldrars missbruk. Det är väl känt att skolframgång är en skyddsfaktor (*Bremberg 2008; Fletcher m fl 2008*).

Konsekvenserna av den vuxnes missbruk finns kvar även då missbruket av någon anledning upphör. Missbruket kan ha påverkat barnets personlighet på djupet eller lett till psykiska problem. Svårigheterna finns kvar även sedan missbruket upphört, för vissa en lång tid därefter. (*Alexanderson & Näsman 2017*)

Hela gruppen av barn till föräldrar inom missbruks- och beroendevården borde ses som en riskgrupp, oavsett ålder och om de har tydliga problem eller ej. Det menar forskarna bakom en kartläggning av barn till föräldrar i missbruksmiljö om hur de mår och vilka som får stöd (*Leifman & Raninen 2014*). ”Man tappar i tid och agerar först när problemen blivit större, allvarigare och mer manifesta”, konstaterar de i rapporten.

Hur ser då stödet ut idag?

Insatsernas omfattning, tillgänglighet och effekt

Socialstyrelsen bedömde 1993 att det fanns ett tiotal pågående stödverksamheter i landet med 140 deltagande barn (*Socialstyrelsen 1993:18*). År 2010 bedömde Statens folkhälsoinstitut att omkring 20 procent av kommunerna hade någon form av stöd samt att stödgrupp var vanligast (*Statens folkhälsoinstitut 2010*). Även om studierna enbart är bedömningar kan man ana att stödet ökade under början av 2000-talet. Junis har följt utvecklingen med en årlig enkät till samtliga kommuner sedan 2004. Resultaten av våra kommunenkäter bekräftar bilden att tillgången till stödet har ökat.

CAN:s forskning (*Leifman & Raninen 2014*) visar att det i stor utsträckning gäller att bo i rätt län, där det finns strukturer och rutiner, för att få stöd. Det är dessutom främst de barn som själva har hunnit få problem som får stöd. Barn som har tydliga problem, exempelvis med att klara skolan eller är deprimerade, har fem gånger högre sannolikhet att få stödinsatser än de barn som inte har tydliga problem.

Av de svar vi har fått på Junis kommunenkät genom åren framkommer det att ett återkommande problem för dem som arbetar med stödgrupper är att rekrytera barn/ungdomar. En delförklaring till detta kan vi hämta i en undersökning från föreningen Maskrosbarn. Studien visar att många ungdomar tycker att det är svårt att hitta stödverksamheterna, att de ibland har namn som inte uppfattas som lockande samt att kopplingen till socialtjänsten inte alltid uppfattas som något positivt (*Maskrosbarn 2011*).

Vad kan då sägas om effekten av stödet som ges? Kunskapen om effekter av stödgrupper och vissa andra insatser är otillräcklig, men pekar ändå mot att det är positivt för deltagarna (*Larm 2012; Skerfving 2014*). Enligt en intervjustudie med barn och ungdomar i missbruksmiljö upplevs deltagande i stödgrupper som övervägande positivt (*Alexanderson & Näsman 2015*). Forskarna ser dock ett behov av metodutveckling och konstaterar att det är ett problem att stödgrupperna bara når ett fåtal av de barn som lever med missbruk.

Detta stöds av en kunskapsöversikt från Nationellt kompetenscentrum anhöriga, av utvärderade metoder och program för att ge stöd till barn och/eller förälder när en förälder är beroende av alkohol eller andra droger (*Järkestig, Berggren och Hansson 2016*). Kunskapsöversikten visar på behov av ytterligare forskning där program följs upp över tid samt studier i vilka barn och unga ges möjlighet att bidra med information.

Metod

Den här redovisade studien är en enkätstudie och omfattar Sveriges samtliga kommuner. Junis har genomfört samma studie årligen sedan 2004. Vissa förändringar har skett i frågornas utformning. Avsikten är att, med deskriptiv statistik samt med möjlighet till kvalitativa kommentarer, ge en lägesbild och urskilja tendenser.

Enkätens frågor har utgått från studiens syften. Det har bedömts angeläget att hålla nere antalet frågor, för att därigenom upprätthålla en hög svarsfrekvens. Frågorna har granskats av forskare inom området.

Fram till och med 2012 var frågorna inriktade på stödgrupper; från och med år 2013 frågas även om andra former av stöd. Enkäten har varit möjlig att fylla i på webben och på papper. Påminnelser har sänts upp till tre gånger till de kommuner som inte har svarat. Förnyad kontakt har tagits med uppgiftslämnare i vissa fall, om svar varit inkompleta, svårtolkade eller starkt avvikit från tidigare års uppgifter.

I samband med vissa frågor har det funnits möjlighet att lämna kommentarer. Dessa har tagits med i resultatanalysen.

Resultat

av kommunenkäten

Svarsfrekvensen i undersökningen som avser år 2019 är drygt 81 procent. 236 av landets 290 kommuner har svarat.

Nedan redovisas i korthet resultaten för respektive fråga som ställts i enkäten. Därefter följer en resultatdiskussion.

Hänvisar socialtjänsten inom er kommun till någon typ av stödverksamhet för barn och unga i familjer med missbruksproblem?

Majoriteten av kommunerna, 95 procent, uppger att de hänvisar till någon form av stödverksamhet. Det resultatet ligger på en lite högre nivå än förra året. Elva kommuner uppger att de inte hänvisar till stöd.

Den övervägande delen av kommunerna hänvisar till verksamheter som drivs i kommunal regi. Det är ganska vanligt att flera kommuner samverkar om gruppverksamhet. Mindre kommuner anser ofta att det egna underlaget är för litet, men tillsammans med närliggande kommuner kan de ordna en verksamhet. Några kommuner nämner samverkan inom regionen. Det förekommer också att verksamheten görs av en ideell organisation eller av en privat aktör. Kyrkan nämns ibland som en ideell samarbetspartner.

Vilken typ av stödverksamhet erbjöds under 2019 till barn och unga i familj med missbruksproblem? [DIAGRAM 1]

De som svarade ombads att rangordna de tre vanligaste åtgärderna.

För femte året i rad anges stödsamtal vara den vanligaste stödformen (194). Likaså att den näst vanligaste är stödgrupp (158). Kontaktfamilj eller kontaktperson är också vanligt (91).

Andra alternativ, till exempel familjegrupp (28), läger (17) och verksamhet inom elevhälsan (15), är betydligt ovanligare. Möjligen ses de mera som komplement då kommunerna vill hitta en kombination av insatser som kan passa individen.

Ungefär hur många barn har deltagit i stödverksamheten under 2019?

Enligt enkätsvaren från de 213 kommuner som besvarat frågan är det 3 244 barn som deltagit i stödverksamhet av något slag.

Svaren på frågan om antalet deltagande barn visar dock på en stor osäkerhet. Vissa kommuner uppger ett exakt antal som deltagit i stödverksamhet, medan andra uppgiftslämnare inte har tillgång till uppgifter som möjliggör detta. Då ställs man inför valet att lämna en kvalificerad gissning eller inte lämna någon uppgift alls. Båda varianterna förekommer i resultatet. Det är anmärkningsvärt att flera kommuner verkar

DIAGRAM 1

Vilken typ av stödverksamhet erbjöds under 2018 till barn och unga i familj med missbruksproblem?

Fler svar möjliga

Uppgifter gällande år:

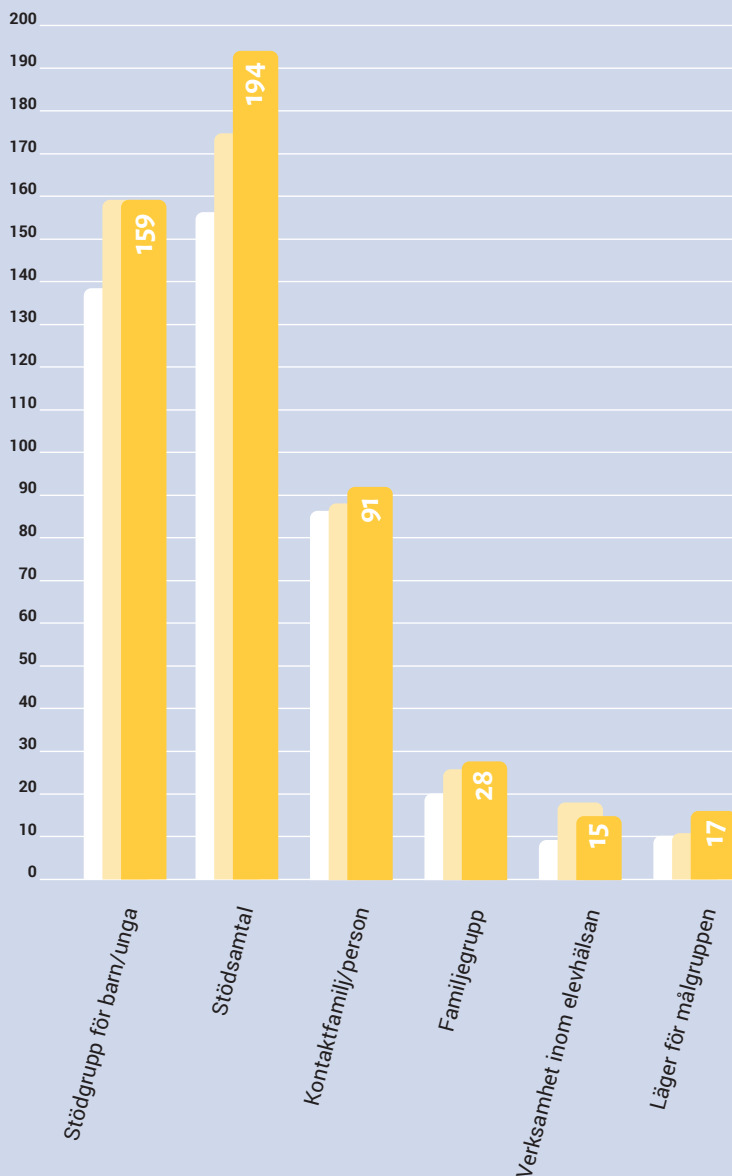
2017

2018

2019

Att känna till hur många barn och unga som nås av stödinsatser borde vara av intresse både för tjänstemän och kommunpolitiker.

sakna underlag för att kunna svara. Att känna till hur många barn och unga som nås av stödinsatser borde vara av intresse både för tjänstemän och kommunpolitiker. Den slutsats som kan dras utifrån svaren och kommentarerna är att minst 3 244 barn och unga har deltagit i stödverksamheten. Troligtvis är antalet något större. Årets resultat är högre än vad svaren visade föregående år (2 534), då färre kommuner besvarade enkäten, 219 mot årets 236.

Hur får ni kontakt med de barn som vill/behöver delta i stödverksamhet? [DIAGRAM 2]

De som svarade ombads att rangordna de fem vanligaste kontaktvägarna.

De allra flesta kommunerna får kontakt med barnen genom socialtjänstens verksamhet, antingen den för barn (173) eller den för vuxna (148). Näst vanligast är det att få kontakt genom skolan (165). Även att enskilda vuxna söker kontakt med kommunen (125) är ett vanligt tillvägagångssätt.

Kontakt genom polisen eller regionen är ungefär lika vanligt, 53 respektive 51 kommuner har angett dessa alternativ. 46 kommuner uppger att de får kontakt genom förskolan medan 27 angett alternativet att barnen själva söker kontakt. Kontakt via fritidshem eller föreningar är ovanligt, endast åtta respektive en kommun har angett detta som alternativ.

DIAGRAM 2

Hur får ni kontakt med de barn som vill/behöver delta i stödverksamhet?

FLER SVAR MÖJLIGA

Uppgifter gällande år:

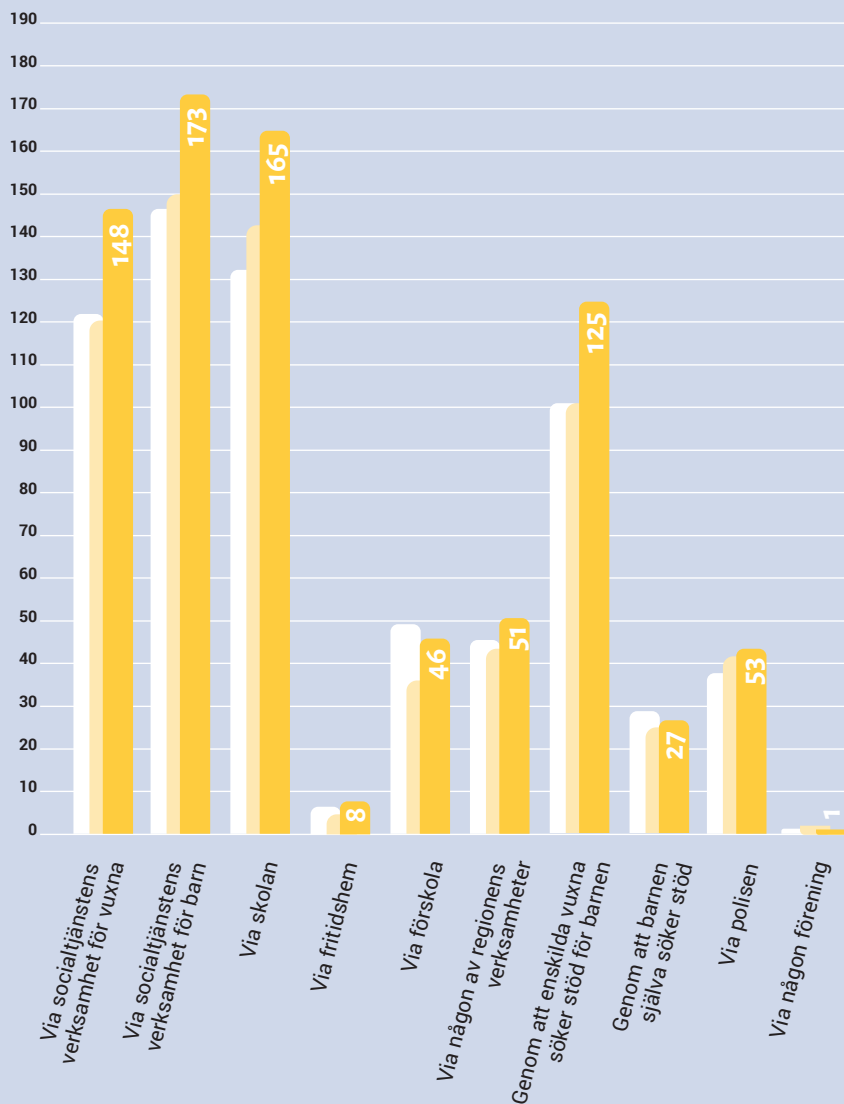
2017

2018

2019

Har det skett några förändringar i stödverksamheten under 2019?

Många kommuner berättar om olika former av förändringar. Dessa är både positiva och negativa, ur verksamhetens synvinkel. Flera skriver om att personal har börjat, slutat eller fått mer utbildning och att det påverkat verksamheten.

Flera kommuner har kunnat starta stödgrupper. Några har kunnat öka antalet stödgrupper och några nämner att man nu kan erbjuda verksamhet till fler åldersgrupper. Andra kommuner nämner att de har varit tvungna att minska antalet grupper eller ha uppehåll under 2019. Ytterligare andra säger att det är svårt att rekrytera till grupper alternativt att man har grupper där flera problem i familjen tas upp, exempelvis psykisk ohälsa och våld.

Några kommuner skriver om ökad samverkan inom kommunens olika enheter men även med närliggande kommuner. Flera kommuner skriver om ökad satsning på familjer och anhöriga, varav några är med i ett särskilt forskningsprojekt.

Vilka tre åtgärder anser du är viktigast för att utveckla stödet till barn och unga i familjer med missbruksproblem? [DIAGRAM 3]

De som svarade ombads att rangordna de tre viktigaste åtgärderna.

Det klart vanligaste svaret var ökad samverkan mellan kommunala instanser (158). Mer ekonomiska resurser är det näst vanligaste svaret (118). Därefter kommer ökad informationsspridning (114). Dessa båda svarsalternativ har bytt plats med varandra efter att tidigare ha sett likadant ut i flera år. Kanske är det ett tecken på kommunernas osäkra ekonomiska läge.

Politiska prioriteringar (100) kommer på fjärde plats och fler utbildade stödgruppsledare (80) på femte. 31 kommuner har svarat att det kan vara en god idé att erbjuda annan typ av verksamhet.

DIAGRAM 3

Vilka tre åtgärder anser du är viktigast för att utveckla stödet till barn och unga i familjer med missbruksproblem?

FLER SVAR MÖJLIGA

Uppgifter gällande år:

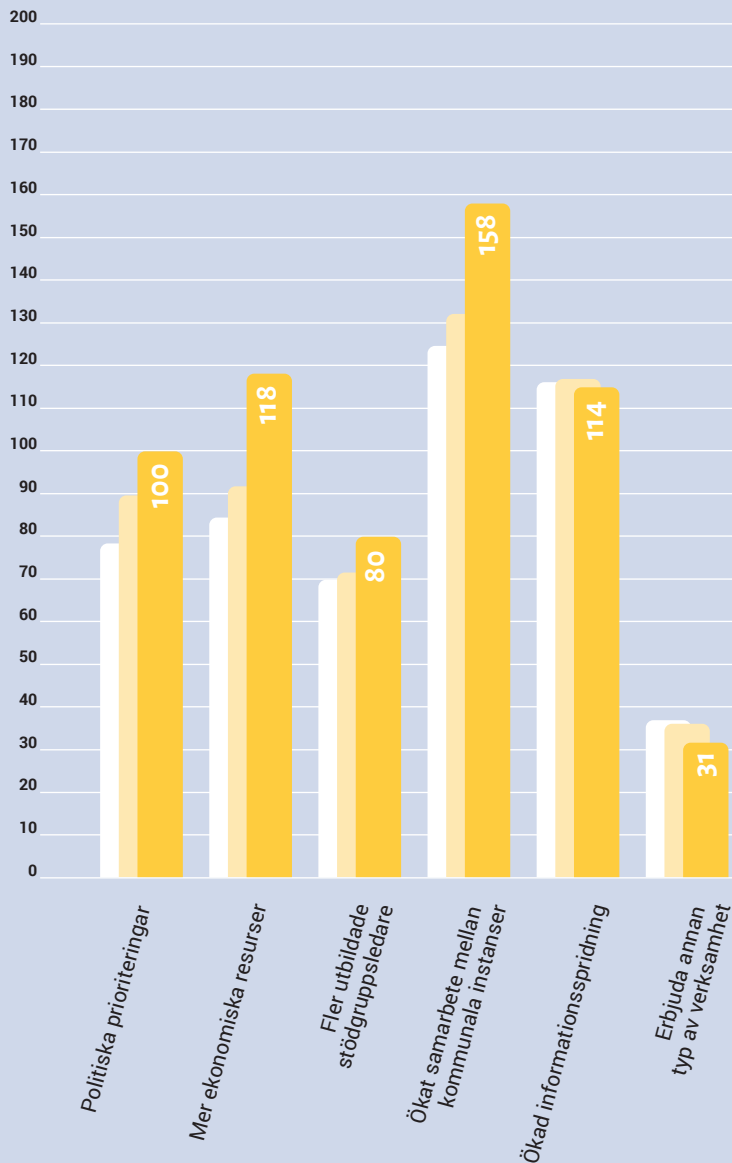
2017

2018

2019

Diskussion

I detta avsnitt relateras resultaten till tidigare kunskap inom området.

Metoddiskussion

Majoriteten av kommunerna har valt att svara via ett webbformulär medan några få har valt att svara på en pappersenkät och då skicka in den via post eller scanna och mejla in den. I de fall där kommunerna uttrycker svårighet med att besvara enkäten så verkar det mer handla om att man har bristande underlag för att kunna ge ett rättvisande svar om sin verksamhet än om till exempel tekniska problem även om det senare också förekommit i ett par fall.

VISSA KOMMUNER ANGER exakta siffror på barn som deltar i stödgruppsverksamhet och/eller får enskilda stödsamtal relaterat till just missbruksproblematik i hemmet. Andra förtydligar att deras angivna siffra gäller barn som deltagit i stödgrupp och/eller barn som erhåller beslutade insatser från socialtjänsten, där det finns vetskap om att det förekommer missbruk i familjen.

Flera påpekar att ingen statistik förs och väljer att inte ange något antal medan andra anger en uppskattad siffra på de barn som har haft kontakt med socialtjänstens barn- och ungdomsenhet. Några tar även upp att familjerna kan ha en komplex problematik där missbruk kan vara en del.

Tre av frågorna kräver en rangordning av svarsalternativen, de svaren redovisas i diagram. En sådan rangordning verkar många respondenter ha svårt att göra.

SVÅRIGHETERNA ATT BESVARA frågorna kan anses intressanta i sig. Det kan naturligtvis ha att göra med brister i hur frågorna är formulerade. Möjligen speglar det även att vissa kommuner inte har någon egentlig överblick över stödinsatserna till barn i missbruksmiljöer. Naturligtvis innebär det en svårighet i tolkningen och värderingen av uppgifterna när sådana skillnader redovisas. Enda sättet att eliminera denna svårighet förefaller vara att avstå från vissa frågor, exempelvis om antalet barn som får stöd. Men just detta är ju en väsentlig del av syftet med undersökningen.

I ARBETET MED ATT sammanställa enkäten lägger vi från Junis stor kraft på att följa upp samtliga enkätsvar för att få fram en så komplett bild som möjligt av den stödverksamhet som kommer barn och unga till godo.

Resultatdiskussion

Under de år Junis har gjort enkätundersökningen har medvetenheten ökat när det gäller behovet av stöd till barn som växer upp med missbruk. Vi kan se att det blir fler kommuner som erbjuder olika former av stöd. De senaste åren har antalet barn som rapporterats fått stöd legat mellan 2 000 och 3 000 barn och unga. I år är antalet till och med något högre, 3 244. Detta kan möjligen förklaras av att fler kommuner än tidigare har svarat i år, 236 mot förra årets 219. Sett till det totala antal barn som kan behöva stöd är detta dock fortsatt en liten andel (*se Bakgrund*).

HUR NÅR VI de barn som behöver stöd? Även i årets enkät får vi svar som påpekar att det är svårt att få barn till verksamheten, men det finns också kommuner som jobbar på bred front med att nå ut och som lyckas väl med detta. Samverkan är ett nyckelord som ofta återkommer och som efterfrågas. Det handlar dels om hur socialtjänstens olika enheter samverkar, exempelvis genom ett mer familjeorienterat arbetssätt. Dels gäller det hur socialtjänsten samverkar med exempelvis skola och ideell sektor.

LIKSOM TIDIGARE ÅR blir det tydligt att det stöd som erbjuds barn som växer upp med missbruk skiljer sig mycket åt i landet. Det handlar om allt från vilken sorts stöd som finns och vem som bedriver verksamheten till vilka möjligheter barnen har att ta del av stödet. Vår enkät visar att det vanligaste sättet för barnen att komma till någon form av stödverksamhet är genom en kontakt med socialtjänsten, även om det inte alltid är socialtjänsten som bedriver själva stödverksamheten. Det finns kommuner som påpekar att stödet enbart kan ges barn via bistånd, efter att utredning har gjorts av socialtjänsten.

Å andra sidan finns det kommuner där barnen själva kan söka direkt till stödgrupperna, och där inget biståndsbeslut krävs, se till exempel artikeln om Pelikanen på sidan 6.

AVSAKNAD AV STATISTIKUPPGIFTER om barn som får stöd förklaras av vissa kommuner med att flera av de insatser som görs för målgruppen inte kräver bistånd. Samtidigt är det flera kommuner som har svarat på enkäten där det finns tydliga och exakta siffror på antal barn som deltagit i exempelvis stödgrupp, utan biståndsbeslut. Men även de insatser som görs efter beslut om bistånd tycks för vissa vara svårt att ge uppgifter om, eftersom de inte kodas så att det framgår att det innefattar insats för barn till missbrukande förälder.

VARFÖR DET ÄR så stora skillnader i om respondenterna kan, eller anser sig kunna, ge svar på enkätens frågor går inte att avgöra utifrån de resultat vi fått in. Vi ställer oss dock frågan vad det leder till att socialtjänsten inte själva vet hur många barn som får stöd kopplat till missbruk i familjen.

Att barnen är osynliga i statistiken är knappast en tillfredsställande situation. Hur ska chefer och politiker kunna fatta beslut om en verksamhet där varken behov, insatser eller resultat är synliga eller anses gå att redovisa?

ATT VARA EN kommun med få invånare behöver inte vara ett hinder för att kunna bedriva stödgrupp eller annan stödverksamhet. Vissa kommuner har löst detta genom att samverka kring stödgruppsverksamhet. Variationerna i antalet barn som får stöd kan inte förklaras enbart med kommunernas storlek. Det verkar helt enkelt som om vissa kommuner hittat sätt att rekrytera deltagare på, och att samverka inom kommunen, medan andra inte gjort det.

Den vanligaste stödformen som redovisas är stödsamtal. Till skillnad från stödgrupper, som kan kräva ett visst antal deltagare för att genomföras, bör enskilda samtal rimligtvis vara möjliga att genomföra för alla kommuner, oavsett storlek.

Flera kommuner anger att de har gemensamma stödgrupper för barn med olika stödbehov, som våld i familjen, psykisk ohälsa och liknande. Det är positivt att barnen får stöd, men det är viktigt att poängtera hur betydelsefullt det kan vara för barnen att de får prata om den problematik som är specifikt kopplad till alkohol och andra droger.

BARN I MISSBRUKSMILJÖ är, precis som andra människor, olika. Exempelvis tilltalas inte alla av eller upplever sig bli hjälpta av gruppen som stödform. Det är därför viktigt att flera olika sorters stöd erbjuds. Oavsett vilken stödform som barnen har erbjudits och valt att delta i kan vi slå fast att det bara är en bråkdel av alla som växer upp med missbruk som nås av stöd.

Tröskeln till att hitta och få stöd behöver därför bli betydligt lägre än vad den är idag.

I VILKEN MÅN förmår stödverksamheten nå de barn som inte redan är ”kända” av socialtjänsten? Om en verksamhet inte lyckas rekrytera deltagare hjälper det inte hur bra den är. En förutsättning för barn att själva kunna söka stöd, är att känna till att stödverksamheten överhuvudtaget existerar.

114 kommuner svarar att det behövs ökad informationsspridning. Flera kommuner har satsat på information i skolan och det anges i år

vara det näst vanligaste sättet att nå barnen (*se diagram 2*). Med tanke på barns och ungdomars användande av sociala medier borde det vara intressant för kommunerna att i större utsträckning använda dessa verktyg för att sprida kunskap om stödverksamhet och få kontakt med unga. Det är inte minst av stor vikt att vuxna som i olika sammanhang möter barn och familjer känner till vilket stöd som finns att få.

De som jobbar med stöd till barn i missbruksmiljö talar ofta om vikten av att tala klarspråk om missbruket. Här finns det mycket att förändra. I en intervjustudie med ungdomar som har haft kontakt med socialtjänsten säger 80 procent av ungdomarna att de inte har fått berättat för sig vad deras förälder har för sjukdom, diagnos eller problematik (*Maskrosbarn 2012*).

I VILKEN UTSTRÄCKNING har socialtjänsten rutiner som faktiskt synliggör barnen och som synliggör missbruket? Får exempelvis de vuxna som kommer till socialtjänstens missbruksenhet frågan om de har barn? I vilken utsträckning får de barn som är föremål för utredning, oavsett anledning, frågor som kan ge svar på om det förekommer missbruk i familjen? Om utredare inte uppmärksammar missbruket så fortsätter barnet att leva i en situation där det far illa

EN STUDIE VISAR att socialtjänstens vuxnenhet samt barn- och ungdomsenhet jobbade i ”parallella stuprör” och kunde utreda samma familj, ovetandes om varandra, och att systematiskt samarbete saknades (*Alexanderson & Jess 2015*). Ökad samverkan inom kommunen lyfts mycket riktigt av 158 kommuner som viktigast för att utveckla verksamheten.

Samverkan har tagits upp som viktigaste åtgärd i vår enkät under många år och vår förhoppning är att detta också är något som sker i verksamheten. Vi har genom åren sett flera exempel där samverkan mellan elevhälsan, övrig skolpersonal och socialtjänsten lett till att fler får stöd. Flera respondenter nämner också i kommentarer att samverkan har inletts, både inom kommunen och med närliggande kommuner, samt inom regionen. Men eftersom kommunerna fortsätter att lyfta behovet tolkar vi det som att det även framöver finns en hel del kvar att göra.

I KOMMENTARERNA PÅ vår enkät tas familjeorienterat arbetssätt upp som exempel på viktiga sätt att förbättra stödet för barnen. Några kommuner deltar exempelvis i studien *Jag & min familj*, som vi berättar om i en artikel i förra årets rapport. När en förälder missbrukar påverkas hela familjen, och det borde därför vara naturligt att även stödet vänder sig till hela familjen.

Samtidigt finns det behov av att barn kan få en stödsats utan förälders

medgivande. Detta är ett sätt att försäkra sig om barnets rätt till insats. Det är också viktigt att ha i åtanke att det som är bra för föräldern inte automatiskt är bra för barnet.

Det utvecklingsarbete som sker på flera håll kring ett ökat familje- och barnperspektiv inom socialtjänst och missbruksvård känns mycket angeläget och viktigt att dra lärdomar av.

BARNES DELAKTIGHET, att de får komma till tals i de processer som rör dem, är nödvändig för att kunna stödja barn och deras föräldrar på rätt sätt, konstateras det i slutrapporten från Nationella samordnaren för den sociala barn- och ungdomsvården (*Grefve 2017*). I slutrapporten framkom det även att socialsekreterarna upplevde att de har ett stort behov av utbildning i hur man samtalar med barn, eftersom det var något de inte fick lära sig under socionomutbildningen. Detta bekräftas av Junis egen enkätundersökning med blivande socionomer (*Zetterqvist 2018*).

Det är oroande att blivande socionomer saknar kunskap om hur de ska föra samtal om missbruk. Även en bred socionomutbildning måste kunna ge blivande socionomer tillräckliga färdigheter för att känna sig trygga med att kunna möta barnens behov. De socionomer som är ute i verksamheten behöver löpande få fortbildning.

PSYKOLOGEN FRID HANSEN vid norska Borgestadsklinikken påpekar att alla som kommer i kontakt med barn med exempelvis oro, koncentrations- och inlärningssvårigheter bör ta upp frågor om alkoholvanor. Vuxenvärlden behöver visa barnen att de får lov att prata om alkohol.

Skolan är en plats där de flesta barn vistas och det är i skolan som många av konsekvenserna av missbruk i familjen kan bli tydliga. För barn i förskoleåldern kan förskolepersonalen vara de enda vuxna utanför familjen som de möter återkommande, vilket innebär att förskolepersonalen har ett stort ansvar för att agera om de känner oro för ett barn.

Alla som arbetar med barn och unga har en lagstadgad skyldighet att samverka för att ge stöd till barn i utsatta situationer. Bestämmelserna finns bland annat i socialtjänstlagen, skollagen och hälso- och sjukvårdslagen.

JUNIS UNDERSÖKNINGAR AV grundläraurutbildningen samt förskolläraurutbildningen (*Zetterqvist 2017*) visar att väldigt få blivande grundskollärare och förskollärare får undervisning om barn i familjer med missbruk. Eftersom problem i familjen även kan påverka skolresultatet är detta särskilt anmärkningsvärt.

Enligt en enkätundersökning gjord av barnrättsorganisationen Maskrosbarn upplever 68 procent av lärarna svårigheter med att prata med

Att leva med stress under lång tid, exempelvis på grund av missbruk i familjen, påverkar lärandet.

sina elever om deras hemsituation och hur de mår. Inom elevhälsan är det 40 procent som tycker att detta är svårt. I samma undersökning svarade skolelever att de önskar att man i skolan ska prata mer öppet om dysfunktionalitet i familjer och utbilda om ämnet. Lärarna spelar en viktig roll eftersom det är dem som eleverna träffar mest i skolan (*Maskrosbarn 2019*).

Att leva med stress under lång tid, exempelvis på grund av missbruk i familjen, påverkar lärandet. Det finns med andra ord behov av att pedagoger får grundläggande kunskap om missbruksproblematik. En sådan kunskap skapar förutsättningar för fler barn att klara skolan. Det finns även behov av kompetensutveckling och löpande fortbildning.

Skola och förskola skulle dessutom i betydligt större utsträckning än idag kunna vara en arena för att nå barn med information om stödverksamhet.

UTIFRÅN FORSKNINGEN (se *Bakgrund*) och resultatet av årets kommunenkät förefaller några aspekter mer väsentliga att utveckla:

- Rekryteringen av deltagare till verksamheterna är problematisk. Här kan ökad samverkan vara en nyckel. Det finns även behov av att nå fler barn än de som redan är ”kända” av socialtjänsten.
- Det finns ett fortsatt stort behov av forskningsbaserad kunskap om stödverksamhet och erfarenhetsutbyte kring exempelvis lyckad rekrytering till stödgrupper. Utvärderingar om insatsernas effekt är också önskvärd.
- Barns delaktighet. Barnen måste komma till tals för att insatserna ska stämma överens med behoven. Insatser som är lättillgängliga och attraktiva för målgruppen bör utvecklas och spridas. Förbättringsarbetet för att öka barns och ungdomars delaktighet behöver fortsätta, även när det gäller stödformer för barn i missbruksmiljö.
- Ett familjeorienterat arbetssätt kan sannolikt ha en god effekt. Det är angeläget att sprida resultaten av den forskning som pågår kring detta.
- Att klara skolan är en stark skyddsfaktor. Skolan behöver vara en trygg miljö där barn blir sedda. Många skolor har behov av att skapa strukturer för förebyggande arbete där det finns tid och energi för att se och lyssna på barnen. Skolan är en viktig arena för att upptäcka de barn som behöver stöd för att klara skolan och hänvisa till olika former av stödverksamhet. För att uppnå detta behöver medvetenheten i skolan öka. Samverkan mellan skola, elevhälsa och socialtjänst behöver utvecklas.
- Yrkesgrupper som möter barn och unga behöver ha grundläggande kunskap om barn i missbruksmiljö, för att känna sig trygga med att möta barnens behov. Lärare, förskollärare och socionomer är centrala yrkesgrupper.

Resultatet av Junis enkät visar tydligt att behovet av samverkan är fortsatt stort, och vi ser positivt på det utvecklingsarbete som sker och som betonar barnets perspektiv och delaktighet. Junis vill fortsätta att delta i samtalet om hur stödet till barn i utsatta familjesituationer ska kunna förbättras och hitta vägar till att fler barn faktiskt nås av det stöd som finns.

Vi får heller aldrig glömma att det är missbruket hos den vuxne som får konsekvenser för barn. Här krävs åtgärder som minskar vuxnas drickande – för barnens skull.

Läs mer: Tidigare rapporter kan läsas på Junis hemsida www.junis.se/rapport

Kommun	Hänvisar socialtjänsten inom er kommun till någon typ av stödverksamhet för barn och unga i familjer med missbruksproblem?			Vilken typ av stödverksamhet erbjuds (i första hand) under året? Kommunerna ombads här rangordna vilka stödformer som var vanligast. I tabellen anges den stödform som kom först i rangordningen.			Ungefär hur många barn har deltagit under året?		
	2017	2018	2019	2017	2018	2019	2017	2018	2019
Upplands Väsby kommun	Ja	Ej svar	Ej svar	Stödgrupp	Ej svar	Ej svar	—	Ej svar	Ej svar
Vallentuna kommun	Ej svar	Ja	Ja	Ej svar	Stödgrupp	Stödsamtal	Ej svar	10	25
Österåkers kommun	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar
Värmdö kommun	Ja	Ja	Ej svar	Stödgrupp	Stödgrupp	Ej svar	10	1	Ej svar
Järfälla kommun	Ja	Ja	Ja	Stödgrupp	Kontaktfam./pers.	Stödsamtal	8	10	—
Ekerö kommun	Ej svar	Ej svar	Ja	Ej svar	Ej svar	Stödgrupp	Ej svar	Ej svar	5
Huddinge kommun	Ja	Ja	Ja	Stödgrupp	Stödgrupp	Stödsamtal	24	31	60
Botkyrka kommun	Ja	Ja	Ja	Stödsamtal	Stödsamtal	—	175	60	0
Salems kommun	Ja	Ja	Ja	Stödsamtal	Stödgrupp	Stödsamtal	10	30	20
Haninge kommun	Ja	Ja	Ja	Stödgrupp	Stödgrupp	Stödgrupp	40	30	20
Tyresö kommun	Ej svar	Ja	Ej svar	Ej svar	Stödsamtal	Ej svar	Ej svar	—	Ej svar
Upplands-Bro kommun	Ja	Nej	Ja	Stödsamtal	—	Stödsamtal	3	—	—
Nykvarns kommun ¹	Ja	Ja	Ja	Stödgrupp	Stödsamtal	Öppenvård ¹	21	10	7
Täby kommun	Ja	Ja	Ja	Stödsamtal	Stödsamtal	Familjegrupp	15	2	4
Danderyds kommun	Ej svar	Ja	Ja	Ej svar	Familjegrupp	Stödsamtal	Ej svar	10	4
Sollentuna kommun	Ej svar	Ej svar	Ja	Ej svar	Ej svar	Stödgrupp	Ej svar	Ej svar	7
Stockholms stad ²	Ja	Ja	Ja	Stödsamtal	Stödgrupp	Stödsamtal	17	27	—

1) Kommunen har här angett eget alternativ (öppenvård) som den vanligaste insatsen.

2) 2017 gäller svar från 3 av 14 stadsdelar och 2018 5 av 14 stadsdelar.

Kommun	Hänvisar socialtjänsten inom er kommun till någon typ av stödverksamhet för barn och unga i familjer med missbruksproblem?				Vilken typ av stödverksamhet erbjuds (i första hand) under året? Kommunerna ombads här rangordna vilka stödformer som var vanligast. I tabellen anges den stödform som kom först i rangordningen.				Ungefär hur många barn har deltagit under året?		
	2017	2018	2019		2017	2018	2019		2017	2018	2019
Södertälje kommun	Ja	Ja	Ja		Stödgrupp	Stödgrupp	Stödgrupp		–	34	50
Nacka kommun	Ej svar	Ja	Ej svar		Ej svar	Stödsamtal	Ej svar		Ej svar	46	Ej svar
Sundbybergs stad	Ej svar	Ja	Ej svar		Ej svar	–	Ej svar		Ej svar	–	Ej svar
Solna stad	Ej svar	Ja	Ja		Ej svar	–	Stödsamtal		Ej svar	5	20
Lidingö stad	Nej	Ej svar	Ja		–	Ej svar	Stödgrupp		–	Ej svar	7
Vaxholms stad	Ej svar	Ja	Ej svar		Ej svar	Stödgrupp	Ej svar		Ej svar	–	Ej svar
Norrälje kommun	Ja	Ja	Ja		Kontaktfam./pers.	Stödsamtal	Stödsamtal		20	10	15
Sigtuna kommun	Ja	Ja	Ja		Stödsamtal	Stödsamtal	Stödsamtal		10	3	11
Nynäshamns kommun	Ja	Ja	Ja		Stödsamtal	Stödgrupp	Stödsamtal		14	8	8
Håbo kommun	Ja	Ej svar	Ja		Stödsamtal	Ej svar	Stödsamtal		40	Ej svar	10
Älvkarleby kommun	Ja	Ja	Ja		Stödsamtal	Stödsamtal	Stödsamtal		3	10	3
Knivsta kommun	Ej svar	Ej svar	Ja		Ej svar	Ej svar	Stödsamtal		Ej svar	Ej svar	10
Heby kommun	Ja	Ej svar	Ja		Kontaktfam./pers.	Ej svar	Läger		1	Ej svar	5
Tierps kommun	Ej svar	Ej svar	Ej svar		Ej svar	Ej svar	Ej svar		Ej svar	Ej svar	Ej svar
Uppsala kommun	Ej svar	Ej svar	Ja		Ej svar	Ej svar	–		Ej svar	Ej svar	–
Enköpings kommun	Ja	Ja	Ja		Stödsamtal	Stödgrupp	Stödsamtal		7	19	10
Östhammars kommun	Ja	Ja	Ej svar		Stödsamtal	Stödsamtal	Ej svar		4	8	Ej svar

UPPSALA LÄN

Kommun	Hänvisar socialtjänsten inom er kommun till någon typ av stödverksamhet för barn och unga i familjer med missbruksproblem?			Vilken typ av stödverksamhet erbjuds (i första hand) under året? Kommunerna ombads här rangordna vilka stödformer som var vanligast. I tabellen anges den stödform som kom först i rangordningen.				Ungefär hur många barn har deltagit under året?		
	2017	2018	2019	2017	2018	2019		2017	2018	2019
Vingåkers kommun	Ej svar	Ej svar	Ja	Ej svar	Ej svar	—		Ej svar	Ej svar	—
Gnesta kommun	Ja	Ja	Ja	Stödsamtal	Stödsamtal	Stödsamtal		5	—	2
Nyköpings kommun	Ja	Ja	Ja	Stödsamtal	Stödsamtal	Stödsamtal		29	87	100
Oxelösunds kommun	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar		Ej svar	Ej svar	Ej svar
Flens kommun	Ej svar	Nej	Nej	Ej svar	—	—		Ej svar	—	—
Katrineholms kommun	Ja	Ja	Ja	Stödgrupp	Stödgrupp	Stödsamtal		15	25	50
Eskilstuna kommun	Ja	Ej svar	Ja	Stödgrupp	Ej svar	Stödgrupp		18	Ej svar	8
Strängnäs kommun	Ja	Ja	Ja	Stödgrupp	Stödgrupp	Familjegrupp		12	3	10
Trosa kommun	Nej	Ej svar	Ja	—	Ej svar	Stödsamtal		—	Ej svar	5
Ödeslövs kommun	Ja	Ja	Ja	Familjegrupp	Stödsamtal	Stödsamtal		—	1	1
Ydre kommun	Ej svar	Nej	Ej svar	Ej svar	—	Ej svar		Ej svar	—	Ej svar
Kinda kommun	Ja	Ja	Ja	Stödsamtal	Stödsamtal	Stödsamtal		15	10	10
Boxholms kommun	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar		Ej svar	Ej svar	Ej svar
Åtvidabergs kommun	Ja	Ej svar	Ja	Stödgrupp	Ej svar	Stödsamtal		15	Ej svar	40
Finspångs kommun	Ja	Ej svar	Ja	Stödsamtal	Ej svar	Stödgrupp		10	Ej svar	4
Valdemarsviks kommun	Ej svar	Ja	Ej svar	Ej svar	Stödgrupp	Ej svar		Ej svar	10	Ej svar
Linköpings kommun	Ja	Ja	Ja	Stödgrupp	Stödgrupp	Stödsamtal		180	76	160

SÖDERMANLANDS LÄN

ÖSTERGÖTLANDS LÄN

Kommun	Hänvisar socialtjänsten inom er kommun till någon typ av stödverksamhet för barn och unga i familjer med missbruksproblem?			Vilken typ av stödverksamhet erbjuds (i första hand) under året? Kommunerna ombads här rangordna vilka stödformer som var vanligast. I tabellen anges den stödform som kom först i rangordningen.			Ungefär hur många barn har deltagit under året?		
	2017	2018	2019	2017	2018	2019	2017	2018	2019
Norrköpings kommun	Ja	Ja	Ja	Stödgrupp	Stödgrupp	Stödgrupp	62	60	54
Söderköpings kommun	Ej svar	Ja	Ej svar	Ej svar	Stödgrupp	Ej svar	Ej svar	7	Ej svar
Motala kommun	Ja	Ja	Ja	Stödgrupp	Stödgrupp	Stödgrupp	18	18	14
Vadstena kommun	Ja	Ja	Ja	Stödsamtal	Stödsamtal	Stödsamtal	5	—	8
Mjölby kommun	Ja	Ja	Ja	Stödsamtal	Kontaktfram./-pers.	Stödgrupp	33	—	45
Aneby kommun	Ej svar	Ej svar	Ja	Ej svar	Ej svar	Stödsamtal	Ej svar	Ej svar	—
Gnosjö kommun	Ja	Ja	Ja	Stödgrupp	Stödgrupp	Stödsamtal	—	—	5
Mullsjö kommun	Ja	Ej svar	Ej svar	Stödgrupp	Ej svar	Ej svar	3	Ej svar	Ej svar
Habo kommun	Ja	Ja	Ja	Stödsamtal	Stödsamtal	—	3	1	—
Gislaveds kommun	Ja	Ja	Ja	Stödgrupp	Stödgrupp	Stödsamtal	10	15	45
Vaggeryds kommun	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar
Jönköpings kommun	Ja	Ja	Ja	Stödgrupp	Stödgrupp	Stödgrupp	15	19	50
Nässjö kommun	Ja	Ej svar	Ja	Stödgrupp	Ej svar	Stödgrupp	10	Ej svar	9
Värnamo kommun	Ja	Ej svar	Ja	Stödsamtal	Ej svar	Stödsamtal	4	Ej svar	10
Sävsjö kommun	Ja	Ja	Ej svar	Stödsamtal	Stödsamtal	Ej svar	3	5	Ej svar
Vetlanda kommun	Ja	Ja	Ej svar	Stödgrupp	Stödsamtal	Ej svar	15	15	Ej svar
Eksjö kommun	Ja	Ja	Ja	Stödgrupp	Stödsamtal	Stödgrupp	7	12	20
Tranås kommun	Ej svar	Ej svar	Ja	Ej svar	Ej svar	Stödgrupp	Ej svar	Ej svar	5

Kommun	Hänvisar socialtjänsten inom er kommun till någon typ av stödverksamhet för barn och unga i familjer med missbruksproblem?				Vilken typ av stödverksamhet erbjuds (i första hand) under året? Kommunerna ombads här rangordna vilka stödformer som var vanligast. I tabellen anges den stödform som kom först i rangordningen.				Ungefär hur många barn har deltagit under året?		
	2017	2018	2019		2017	2018	2019		2017	2018	2019
Uppvidinge kommun	Ej svar	Ja	Ja		Ej svar	Stödgrupp	Stödsamtal		Ej svar	3	3
Lessebo kommun	Ja	Ja	Ja		Stödsamtal	Stödgrupp	Stödgrupp		–	2	3
Tingsryds kommun	Ja	Ja	Ja		Stödsamtal	Stödsamtal	Stödsamtal		7	10	5
Alvesta kommun	Ej svar	Ej svar	Ej svar		Ej svar	Ej svar	Ej svar		Ej svar	Ej svar	Ej svar
Älmhults kommun	Nej	Ja	Ej svar		–	Stödsamtal	Ej svar		–	15	Ej svar
Markaryds kommun	Ja	Ja	Ja		Stödsamtal	Stödgrupp	Stödsamtal		0	5	0
Växjö kommun	Ja	Ja	Ja		Stödsamtal	Stödgrupp	Stödgrupp		50	3	9
Ljungby kommun	Ja	Ja	Ja		Stödgrupp	Stödsamtal	Stödsamtal		8	6	5
Högsby kommun	Ja	Ej svar	Ja		Stödsamtal	Ej svar	Stödsamtal		–	Ej svar	4
Torsås kommun	Ej svar	Ja	Ja		Ej svar	Stödsamtal	Stödsamtal		Ej svar	0	1
Mörbylånga kommun	Ej svar	Ej svar	Ej svar		Ej svar	Ej svar	Ej svar		Ej svar	Ej svar	Ej svar
Hultsfreds kommun	Ja	Ej svar	Ja		Stödsamtal	Ej svar	Stödsamtal		10	Ej svar	10
Monsterås kommun	Ej svar	Nej	Ja		Ej svar	–	Stödsamtal		Ej svar	–	–
Emmaboda kommun	Ja	Ja	Ja		Stödsamtal	Stödsamtal	Stödsamtal		3	1	4
Kalmar kommun	Ja	Ja	Ja		Stödsamtal	Stödgrupp	Stödgrupp		11	25	20
Nybro kommun	Ej svar	Ej svar	Ej svar		Ej svar	Ej svar	Ej svar		Ej svar	Ej svar	Ej svar
Oskarshamns kommun	Ja	Ej svar	Ja		Stödsamtal	Ej svar	Stödsamtal		30	Ej svar	38

KRONOBERGS LÄN

KALMAR LÄN

Kommun	Hänvisar socialtjänsten inom er kommun till någon typ av stödverksamhet för barn och unga i familjer med missbruksproblem?				Vilken typ av stödverksamhet erbjuds (i första hand) under året? Kommunerna ombads här rangordna vilka stödformer som var vanligast. I tabellen anges den stödform som kom först i rangordningen.				Ungefär hur många barn har deltagit under året?		
	2017	2018	2019		2017	2018	2019		2017	2018	2019
Västerviks kommun	Ja	Ja	Ej svar		Stödsamtal	Stödgrupp	Ej svar		5	6	Ej svar
Vimmerby kommun	Ja	Ja	Ej svar		Stödsamtal	Stödsamtal	Ej svar		20	5	Ej svar
Borgholms kommun	Ej svar	Ja	Ja		Ej svar	Stödgrupp	Stödgrupp		Ej svar	10	2
Region Gotland	Ja	Ja	Ej svar		Stödgrupp	Stödgrupp	Ej svar		36	5	Ej svar
Olofströms kommun	Ja	Ja	Ja		Stödsamtal	Stödsamtal	Stödsamtal		78	14	30
Karlskrona kommun	Ja	Ja	Ja		Stödgrupp	Stödgrupp	Stödsamtal		5	–	13
Ronneby kommun	Ja	Ja	Ja		Stödgrupp	Stödgrupp	Stödgrupp		4	2	3
Karlshamns kommun	Ja	Ej svar	Ja		Stödsamtal	Ej svar	Stödsamtal		38	Ej svar	15
Sölvesborgs kommun	Ja	Ja	Ja		Stödsamtal	Stödgrupp	Stödgrupp		10	8	4
Svalövs kommun	Ja	Ja	Ja		Stödsamtal	Stödsamtal	Stödgrupp		8	6	20
Staffanstorps kommun	Ja	Ja	Ja		Stödsamtal	Stödsamtal	Stödgrupp		25	15	7
Buråvs kommun	Ej svar	Ej svar	Ja		Ej svar	Ej svar	Kontaktfam./pers.		Ej svar	Ej svar	20
Vellinge kommun	Ej svar	Ja	Ja		Ej svar	Stödgrupp	Stödgrupp		Ej svar	12	11
Östra Göinge kommun	Ja	Ja	Ej svar		Stödgrupp	Stödsamtal	Ej svar		9	–	Ej svar
Örkellunga kommun	Ja	Ja	Ja		Stödgrupp	Stödsamtal	Kontaktfam./pers.		7	7	3
Bjuvs kommun	Ja	Ja	Ja		Stödgrupp	Stödgrupp	Stödgrupp		5	4	20
Kävlinge kommun	Ja	Ja	Ja		Stödsamtal	Stödsamtal	Stödgrupp		5	20	5

BLEKINGE LÄN SKÅNE LÄN
GOTLANDS LÄN

Kommun	Hänvisar socialtjänsten inom er kommun till någon typ av stödverksamhet för barn och unga i familjer med missbruksproblem?			Vilken typ av stödverksamhet erbjuds (i första hand) under året? Kommunerna ombads här rangordna vilka stödformer som var vanligast. I tabellen anges den stödform som kom först i rangordningen.			Ungefär hur många barn har deltagit under året?		
	2017	2018	2019	2017	2018	2019	2017	2018	2019
Lomma kommun	Ja	Ej svar	Ej svar	Stödsamtal	Ej svar	Ej svar	9	Ej svar	Ej svar
Svedala kommun	Ej svar	Ja	Ja	Ej svar	Stödgrupp	—	Ej svar	7	—
Skurups kommun	Ja	Ja	Ja	Stödgrupp	Stödgrupp	Stödgrupp	10	12	10
Sjöbo kommun	Ja	Ja	Ja	Stödgrupp	Stödgrupp	Stödgrupp	9	10	10
Hörby kommun	Ja	Ja	Ja	Stödgrupp	Stödsamtal	Stödgrupp	20	20	25
Hörs kommun	Ja	Ja	Ja	Stödgrupp	Stödgrupp	Stödgrupp	10	2	3
Tomelilla kommun	Ej svar	Ja	Ja	Ej svar	Stödsamtal	Stödsamtal	Ej svar	12	6
Bromölla kommun	Ja	Ja	Ja	Stödgrupp	Stödgrupp	Stödgrupp	7	7	5
Osby kommun	Ja	Ja	Ja	Stödgrupp	Stödgrupp	Stödgrupp	8	6	8
Perstors kommun	Ej svar	Ej svar	Ja	Ej svar	Ej svar	Elevhälsan	Ej svar	Ej svar	20
Klippan kommun	Ja	Ja	Ja	Stödsamtal	Stödgrupp	Stödsamtal	9	2	8
Åstorp kommun	Ej svar	Ja	Ja	Ej svar	Stödgrupp	Stödsamtal	Ej svar	35	17
Båstads kommun	Ja	Ja	Ja	Stödsamtal	Stödsamtal	Stödsamtal	2	10	—
Malmö stad	Ja	Ja	Ja	Stödgrupp	Stödgrupp	Stödgrupp	—	60	60
Lunds kommun	Ej svar	Ja	Ja	Ej svar	Stödgrupp	Stödgrupp	Ej svar	6	15
Landskrona stad	Ja	Ja	Ja	Stödsamtal	Stödsamtal	Stödsamtal	30	15	20
Helsingborgs stad	Ja	Ja	Ej svar	Stödgrupp	Stödgrupp	Ej svar	10	12	Ej svar

Kommun	Hänvisar socialtjänsten inom er kommun till någon typ av stödverksamhet för barn och unga i familjer med missbruksproblem?			Vilken typ av stödverksamhet erbjuds (i första hand) under året? Kommunerna ombads här rangordna vilka stödformer som var vanligast. I tabellen anges den stödform som kom först i rangordningen.			Ungefär hur många barn har deltagit under året?		
	2017	2018	2019	2017	2018	2019	2017	2018	2019
Höganäs kommun	Ej svar	Ja	Ja	Ej svar	Familjegrupp	Stödsamtal	Ej svar	3	20
Eslövs kommun	Ej svar	Ej svar	Ja	Ej svar	Ej svar	Stödgrupp	Ej svar	Ej svar	11
Ystads kommun	Ej svar	Ej svar	Ja	Ej svar	Ej svar	Stödsamtal	Ej svar	Ej svar	15
Trelleborgs kommun	Ja	Ja	Ja	Stödgrupp	Stödgrupp	Stödgrupp	12	12	18
Kristianstads kommun	Ej svar	Ja	Ej svar	Ej svar	Stödgrupp	Ej svar	Ej svar	0	Ej svar
Simrishamns kommun	Ja	Ja	Ja	Stödgrupp	Stödgrupp	Stödgrupp	23	26	30
Ängelholms kommun	Ej svar	Ja	Ja	Ej svar	Stödgrupp	Stödgrupp	Ej svar	30	10
Hässleholms kommun	Ja	Ja	Ja	Stödsamtal	Stödgrupp	Stödsamtal	48	10	20
Hyllte kommun	Ja	Ja	Ja	Stödsamtal	Stödsamtal	Stödsamtal	7	10	12
Halmstads kommun	Ja	Ja	Ja	Stödgrupp	Stödgrupp	Stödgrupp	20	–	20
Laholms kommun	Ej svar	Ja	Ja	Ej svar	–	Stödgrupp	Ej svar	–	20
Falkenbergs kommun	Ja	Ej svar	Ja	Stödgrupp	Ej svar	Stödsamtal	14	Ej svar	30
Varbergs kommun	Ja	Ja	Ja	Stödgrupp	Stödgrupp	Stödgrupp	15	26	15
Kungsbacka kommun	Ja	Ja	Ja	Stödgrupp	Stödgrupp	Stödgrupp	23	9	35
Härryda kommun	Ja	Ja	Ja	Stödgrupp	Stödgrupp	Stödsamtal	9	5	2
Partille kommun	Ja	Ja	Ja	Stödsamtal	Stödsamtal	Stödsamtal	3	3	4
Öckerö kommun	Ej svar	Ja	Ja	Ej svar	Stödgrupp	Stödgrupp	Ej svar	2	0

Kommun	Hänvisar socialtjänsten inom er kommun till någon typ av stödverksamhet för barn och unga i familjer med missbruksproblem?				Vilken typ av stödverksamhet erbjöds (i första hand) under året? Kommunerna ombads här rangordna vilka stödformer som var vanligast. I tabellen anges den stödform som kom först i rangordningen.				Ungefär hur många barn har deltagit under året?		
	2017	2018	2019		2017	2018	2019		2017	2018	2019
Stenungsunds kommun	Ej svar	Ej svar	Ja		Ej svar	Ej svar	Stödgrupp		Ej svar	Ej svar	10
Tjörns kommun	Ja	Ja	Nej		Stödgrupp	Stödgrupp	—		24	8	—
Orust kommun	Ja	Ej svar	Ja		—	Ej svar	Stödsamtal		0	Ej svar	10
Solenäs kommun	Ja	Ja	Ej svar		Kontaktfam./pers.	Stödsamtal	Ej svar		5	2	Ej svar
Munkedals kommun	Ej svar	Ja	Ja		Ej svar	Stödsamtal	Stödsamtal		Ej svar	1	4
Tanums kommun	Ja	Ja	Ej svar		Stödsamtal	Stödsamtal	Ej svar		0	5	Ej svar
Dals-Eds kommun	Ej svar	Ja	Ja		Ej svar	Stödsamtal	Stödsamtal		Ej svar	10	12
Färgelanda kommun	Ej svar	Ej svar	Ej svar		Ej svar	Ej svar	Ej svar		Ej svar	Ej svar	Ej svar
Åle kommun	Ej svar	Ja	Ja		Ej svar	Stödgrupp	Stödsamtal		Ej svar	9	15
Lerums kommun	Ej svar	Ej svar	Ej svar		Ej svar	Ej svar	Ej svar		Ej svar	Ej svar	Ej svar
Värgårda kommun	Ja	Ja	Ja		Stödsamtal	Stödsamtal	Stödsamtal		0	10	1
Bollebygds kommun	Ej svar	Nej	Ja		Ej svar	—	Stödsamtal		Ej svar	—	25
Grästorps kommun	Ej svar	Ej svar	Ej svar		Ej svar	Ej svar	Ej svar		Ej svar	Ej svar	Ej svar
Essunga kommun	Ej svar	Ej svar	Ej svar		Ej svar	Ej svar	Ej svar		Ej svar	Ej svar	Ej svar
Karlsborgs kommun	Ej svar	Ja	Ja		Ej svar	Stödsamtal	Stödsamtal		Ej svar	2	10
Gullspångs kommun	Ej svar	Ja	Ej svar		Ej svar	Stödsamtal	Ej svar		Ej svar	0	Ej svar
Tranemo kommun	Ej svar	Ja	Ja		Ej svar	Stödgrupp	Stödsamtal		Ej svar	5	3

Kommun	Hänvisar socialtjänsten inom er kommun till någon typ av stödverksamhet för barn och unga i familjer med missbruksproblem?				Vilken typ av stödverksamhet erbjuds (i första hand) under året? Kommunerna ombads här rangordna vilka stödformer som var vanligast. I tabellen anges den stödform som kom först i rangordningen.				Ungefär hur många barn har deltagit under året?		
	2017	2018	2019		2017	2018	2019		2017	2018	2019
Bengtstors kommun	Ja	Ej svar	Ja	Kontaktfam./pers.	Ej svar	Ej svar	Stödsamtal	5	Ej svar	10	
Melleruds kommun	Ja	Ej svar	Ja	Stödsamtal	Ej svar		Stödsamtal	5	Ej svar	8	
Lilla Edets kommun	Ej svar	Ja	Ja	Ej svar	Kontaktfam./pers.		Stödgrupp	Ej svar	10	12	
Marks kommun	Ja	Ja	Ja	Kontaktfam./pers.	Stödgrupp		Stödgrupp	–	–	10	
Svenljunga kommun	Ja	Ja	Ja	Stödgrupp	Stödsamtal		Stödsamtal	15	10	4	
Herrljunga kommun	Ej svar	Ej svar	Nej	Ej svar	Ej svar		–	Ej svar	Ej svar	–	
Vara kommun	Nej	Nej	Nej	–	–		–	–	–	–	
Götene kommun	Ej svar	Ej svar	Ja	Ej svar	Ej svar		Stödsamtal	Ej svar	Ej svar	3	
Tibro kommun	Ej svar	Ej svar	Ja	Ej svar	Ej svar		Stödsamtal	Ej svar	Ej svar	10	
Töreboda kommun	Ja	Ja	Ja	Stödgrupp	Stödgrupp		Stödsamtal	4	–	4	
Göteborgs stad ²	Ja	Ja	Ja	Stödsamtal	Stödsamtal		Stödsamtal	–	–	70	
Mölnåls kommun	Ja	Nej	Ja	Stödgrupp	–		Stödsamtal	15	–	70	
Kungälv kommun	Ja	Ej svar	Ja	Stödgrupp	Ej svar		Stödgrupp	30	Ej svar	20	
Lysekils kommun	Ej svar	Ja	Ja	Ej svar	Stödsamtal		Elevhälsan	Ej svar	1	2	
Uddevalla kommun	Ej svar	Ja	Ja	Ej svar	Stödgrupp		Stödgrupp	Ej svar	50	30	
Strömstads kommun	Nej	Ja	Ja	–	Stödgrupp		Stödgrupp	–	4	12	
Vänersborgs kommun	Ja	Ja	Ja	Stödgrupp	Stödgrupp		Stödsamtal	10	9	15	

Kommun	Hänvisar socialtjänsten inom er kommun till någon typ av stödverksamhet för barn och unga i familjer med missbruksproblem?				Vilken typ av stödverksamhet erbjuds (i första hand) under året? Kommunerna ombads här rangordna vilka stödformer som var vanligast. I tabellen anges den stödform som kom först i rangordningen.				Ungefär hur många barn har deltagit under året?		
	2017	2018	2019		2017	2018	2019		2017	2018	2019
Trollhättans stad	Ja	Ja	Ja	Stödgrupp	Stödgrupp	Stödgrupp	Stödgrupp	Stödgrupp	45	55	27
Alingsås kommun	Ja	Ja	Ej svar	Stödsamtal	Stödsamtal	Stödsamtal	Ej svar	Ej svar	30	30	Ej svar
Borås stad	Ja	Ja	Ja	Stödsamtal	Stödsamtal	Stödsamtal	Stödsamtal	Stödsamtal	–	20	–
Ulricehamns kommun	Ej svar	Ej svar	Ja	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Stödgrupp	Stödgrupp	Ej svar	Ej svar	8
Åmås kommun	Ej svar	Ej svar	Ja	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Stödsamtal	Stödsamtal	Ej svar	Ej svar	5
Marrestads kommun	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar
Lidköpings kommun	Ja	Ja	Ja	Stödsamtal	Stödsamtal	Stödsamtal	Stödsamtal	Stödsamtal	5	6	14
Skara kommun	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar
Skövde kommun	Ja	Ja	Ja	Stödgrupp	Stödgrupp	Stödgrupp	Stödgrupp	Stödgrupp	10	50	4
Hjo kommun	Ja	Ja	Ja	Stödsamtal	Stödsamtal	Stödsamtal	Stödsamtal	Stödsamtal	10	2	3
Tidaholms kommun	Ja	Ja	Ja	Stödsamtal	Stödsamtal	Stödsamtal	Stödsamtal	Stödsamtal	5	1	1
Falköpings kommun	Vet ej	Vet ej	Ja	–	–	–	Stödsamtal	Stödsamtal	–	–	5
Kiås kommun	Ej svar	Ja	Ja	Ej svar	Ej svar	Stödsamtal	Stödgrupp	Stödgrupp	Ej svar	6	10
Eda kommun	Ja	Ja	Ja	Stödsamtal	Stödsamtal	Stödsamtal	Stödsamtal	Stödsamtal	17	25	5
Torsby kommun	Ej svar	Ja	Ja	Ej svar	Ej svar	Stödgrupp	–	–	Ej svar	6	9
Storfors kommun	Ja	Nej	Ja	Stödgrupp	Stödgrupp	–	Stödsamtal	Stödsamtal	0	–	2
Hammarö kommun	Ja	Ej svar	Ja	Stödgrupp	Stödgrupp	Ej svar	Stödsamtal	Stödsamtal	0	Ej svar	2

Kommun	Hänvisar socialtjänsten inom er kommun till någon typ av stödverksamhet för barn och unga i familjer med missbruksproblem?				Vilken typ av stödverksamhet erbjuds (i första hand) under året? Kommunerna ombads här rangordna vilka stödformer som var vanligast. I tabellen anges den stödform som kom först i rangordningen.				Ungefär hur många barn har deltagit under året?		
	2017	2018	2019		2017	2018	2019		2017	2018	2019
Munkfors kommun	Ej svar	Ja	Ja		Ej svar	Stödsamtal	Stödsamtal		Ej svar	12	3
Forshaga kommun	Ej svar	Ja	Ja		Ej svar	Stödsamtal	Stödsamtal		Ej svar	—	20
Grums kommun	Ja	Ja	Ja		Stödsamtal	Stödgrupp	Stödgrupp		6	6	12
Årjängs kommun	Ja	Ja	Ja		Stödsamtal	Stödsamtal	Stödsamtal		6	10	10
Sunne kommun	Ja	Ja	Ja		Stödgrupp	Stödsamtal	Stödgrupp		0	9	12
Karlstads kommun	Ja	Ja	Ja		Stödgrupp	Stödsamtal	Stödsamtal		25	13	20
Kristinehamns kommun	Ja	Ja	Ja		Stödgrupp	Stödgrupp	Stödgrupp		9	8	5
Filipstads kommun	Ja	Ja	Ja		Stödsamtal	Stödsamtal	Stödsamtal		10	10	5
Hagfors kommun	Ja	Nej	Ja		—	—	Stödsamtal		0	—	15
Ärvika kommun	Nej	Ja	Ja		—	Kontaktfam./pers.	Stödgrupp		—	25	30
Säffle kommun	Ja	Ja	Ja		Stödsamtal	Stödsamtal	Stödgrupp		12	13	20
Lekebergs kommun	Ej svar	Ja	Ja		Ej svar	Stödsamtal	—		Ej svar	5	—
Laxå kommun	Ej svar	Ja	Ja		Ej svar	Elevhälsan	Stödgrupp		Ej svar	4	1
Hallsbergs kommun	Ja	Ja	Ja		Kontaktfam./pers.	Stödgrupp	Stödgrupp		10	10	8
Degerfors kommun	Ja	Ja	Ej svar		Stödgrupp	Stödsamtal	Ej svar		2	20	Ej svar
Hällefors kommun	Ja	Nej	Ja		Stödgrupp	—	Stödsamtal		0	—	—
Ljusnarsbergs kommun	Ja	Ja	Ja		Stödsamtal	Stödgrupp	Stödgrupp		2	2	5

ÖREBRO LÄN

Kommun	Hänvisar socialtjänsten inom er kommun till någon typ av stödverksamhet för barn och unga i familjer med missbruksproblem?				Vilken typ av stödverksamhet erbjuds (i första hand) under året? Kommunerna ombads här rangordna vilka stödformer som var vanligast. I tabellen anges den stödform som kom först i rangordningen.				Ungefär hur många barn har deltagit under året?		
	2017	2018	2019		2017	2018	2019		2017	2018	2019
Örebro kommun	Ja	Ja	Ja		Stödgrupp	Stödgrupp	Stödgrupp		107	100	97
Kumla kommun	Ja	Ej svar	Ej svar		Stödgrupp	Ej svar	Ej svar		4	Ej svar	Ej svar
Askersunds kommun	Ja	Ja	Ja		Stödsamtal	Stödsamtal	Stödsamtal		6	10	8
Karlskoga kommun	Ja	Ja	Ja		Stödgrupp	Stödgrupp	Stödgrupp		32	36	40
Nora kommun	Ja	Ej svar	Ja		Stödsamtal	Ej svar	Stödsamtal		17	Ej svar	10
Lindesbergs kommun	Ej svar	Ej svar	Ej svar		Ej svar	Ej svar	Ej svar		Ej svar	Ej svar	Ej svar
Skinnskattebergs kommun	Ej svar	Ej svar	Ja		Ej svar	Ej svar	Stödgrupp		Ej svar	Ej svar	2
Surahammars kommun	Ja	Ja	Ja		Stödsamtal	Stödsamtal	Stödsamtal		10	2	2
Kungsörs kommun	Ja	Ja	Ej svar		Stödgrupp	Stödgrupp	Ej svar		–	0	Ej svar
Hallstahammars kommun	Ej svar	Ja	Ja		Ej svar	–	Stödsamtal		Ej svar	–	10
Norbergs kommun	Ja	Ja	Ja		Stödgrupp	Stödsamtal	Stödsamtal		1	2	8
Västerås stad	Ja	Ja	Ja		Stödgrupp	Stödgrupp	Stödgrupp		100	100	100
Sala kommun	Ja	Ja	Nej		Kontaktfam./pers.	Stödsamtal	–		10	15	–
Fagersta kommun	Ja	Ja	Ja		Stödgrupp	Stödgrupp	Stödgrupp		5	0	6
Köpings kommun	Ja	Ja	Ja		Stödgrupp	Stödgrupp	Stödsamtal		4	10	30
Arboga kommun	Ja	Ja	Ja		Stödsamtal	Stödsamtal	Stödgrupp		12	9	8

VÄSTMANLANDS LÄN

Kommun	Hänvisar socialtjänsten inom er kommun till någon typ av stödverksamhet för barn och unga i familjer med missbruksproblem?			Vilken typ av stödverksamhet erbjuds (i första hand) under året? Kommunerna ombads här rangordna vilka stödformer som var vanligast. I tabellen anges den stödform som kom först i rangordningen.			Ungefär hur många barn har deltagit under året?		
	2017	2018	2019	2017	2018	2019	2017	2018	2019
Vansbro kommun	Nej	Nej	Ja	—	—	Stödsamtal	—	—	5
Malungs kommun	Ej svar	Ja	Nej	Ej svar	Kontaktäm./-pers.	—	Ej svar	0	—
Gagnefs kommun	Ja	Ja	Ja	Stödsamtal	Stödsamtal	Stödsamtal	5	8	7
Leksands kommun	Ja	Ja	Ja	Stödgrupp	Stödsamtal	Stödsamtal	6	26	10
Rättviks kommun	Ja	Ja	Ja	Stödgrupp	Familjeupp	Familjeupp	2	0	0
Orsa kommun ³	Ja	Ja	Ja	Stödsamtal	Stödgrupp	Resursteam	6	8	10
Älvdalens kommun	Ej svar	Nej	Ej svar	Ej svar	—	Ej svar	Ej svar	—	Ej svar
Smedjebackens kommun	Ej svar	Ej svar	Nej	Ej svar	Ej svar	—	Ej svar	Ej svar	—
Mora kommun	Ja	Ja	Ej svar	Stödsamtal	Stödsamtal	Ej svar	5	8	Ej svar
Falu kommun	Ja	Ja	Ja	Stödgrupp	Stödgrupp	Stödgrupp	20	19	14
Borlänge kommun	Ja	Ja	Ja	Stödgrupp	Elevhälsan	Stödgrupp	13	10	20
Säters kommun	Ja	Ja	Ja	Stödsamtal	Stödsamtal	Stödsamtal	10	10	5
Hedemora kommun	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar
Åvesta kommun	Ja	Ja	Ja	Stödgrupp	Stödgrupp	Stödsamtal	11	10	40
Ludvika kommun	Ej svar	Ja	Ja	Ej svar	Stödsamtal	Stödsamtal	Ej svar	10	20

3) Kommunen har här anggett eget alternativ (resursteam) som den vanligaste insatsen.

Kommun	Hänvisar socialtjänsten inom er kommun till någon typ av stödverksamhet för barn och unga i familjer med missbruksproblem?			Vilken typ av stödverksamhet erbjuds (i första hand) under året? Kommunerna ombads här rangordna vilka stödformer som var vanligast. I tabellen anges den stödform som kom först i rangordningen.			Ungefär hur många barn har deltagit under året?		
	2017	2018	2019	2017	2018	2019	2017	2018	2019
Ockelbo kommun	Ja	Ja	Ja	Stödsamtal	Stödsamtal	Stödsamtal	2	2	1
Hofors kommun	Ja	Ja	Ja	Stödgrupp	Stödsamtal	Stödgrupp	0	20	5
Ovanåkers kommun	Ja	Ja	Ej svar	–	Stödgrupp	Ej svar	–	10	Ej svar
Nordanstigs kommun	Ej svar	Ja	Ja	Ej svar	Kontaktfam./pers.	Stödsamtal	Ej svar	–	15
Ljusdals kommun	Ej svar	Ej svar	Ja	Ej svar	Ej svar	Stödsamtal	Ej svar	Ej svar	10
Gävle kommun	Ej svar	Ej svar	Ja	Ej svar	Ej svar	Stödgrupp	Ej svar	Ej svar	25
Sandvikens kommun	Ja	Ja	Ja	Stödgrupp	Stödsamtal	Stödsamtal	35	23	14
Söderhamns kommun	Ja	Ja	Ja	Stödgrupp	Stödgrupp	Stödgrupp	6	13	15
Bollnäs kommun	Ja	Ja	Ja	Stödgrupp	Stödgrupp	Stödgrupp	9	7	15
Hudiksvalls kommun	Ja	Ja	Ja	Stödsamtal	Stödsamtal	Stödsamtal	10	14	15
Ånge kommun	Ja	Ej svar	Ja	Stödsamtal	Ej svar	Stödgrupp	4	Ej svar	3
Timrå kommun	Ja	Ja	Ja	Stödgrupp	Stödsamtal	Stödsamtal	10	–	10
Härnösands kommun	Ja	Ja	Ja	Stödsamtal	Stödgrupp	Stödgrupp	5	13	15
Sundsvalls kommun	Ja	Ja	Ja	Stödgrupp	Stödsamtal	Stödgrupp	30	30	50
Kramfors kommun	Ja	Ja	Ja	Stödsamtal	Stödsamtal	Stödsamtal	56	–	5
Sollefteå kommun	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar
Örnsköldsviks kommun	Ja	Ja	Ja	Stödsamtal	Stödsamtal	Stödsamtal	23	15	30

Kommun	Hänvisar socialtjänsten inom er kommun till någon typ av stödverksamhet för barn och unga i familjer med missbruksproblem?				Vilken typ av stödverksamhet erbjuds (i första hand) under året? Kommunerna ombads här rangordna vilka stödformer som var vanligast. I tabellen anges den stödform som kom först i rangordningen.				Ungefär hur många barn har deltagit under året?		
	2017	2018	2019		2017	2018	2019		2017	2018	2019
Ragunda kommun	Ej svar	Ej svar	Ej svar		Ej svar	Ej svar	Ej svar		Ej svar	Ej svar	Ej svar
Bräcke kommun	Ej svar	Ja	Ja		Ej svar	Stödsamtal	Stödgrupp		Ej svar	—	12
Krokoms kommun	Ja	Ja	Ja		Stödgrupp	Stödgrupp	Stödgrupp		5	15	4
Strömsunds kommun	Ej svar	Ja	Ja		Ej svar	Stödsamtal	Stödsamtal		Ej svar	5	2
Åre kommun	Ja	Ej svar	Ja		Stödgrupp	Ej svar	Stödgrupp		4	Ej svar	10
Bergs kommun	Ja	Ja	Ja		Stödsamtal	Stödsamtal	Stödgrupp		3	4	6
Härjedalens kommun	Ja	Ja	Ja		Stödgrupp	Stödgrupp	Stödsamtal		10	3	6
Östersunds kommun	Ja	Ja	Ja		Stödsamtal	Stödgrupp	Stödsamtal		26	25	45
Nordmalings kommun	Ja	Ja	Ja		Kontaktfam./pers.	Stödsamtal	Stödsamtal		0	3	1
Bjurholms kommun	Ej svar	Ej svar	Ej svar		Ej svar	Ej svar	Ej svar		Ej svar	Ej svar	Ej svar
Vindelns kommun	Ej svar	Ja	Ja		Ej svar	Stödsamtal	Stödsamtal		Ej svar	5	5
Robertsfors kommun	Nej	Ja	Ja		—	Elevhälsan	Stödsamtal		—	2	1
Norsjö kommun	Ja	Ja	Ej svar		Stödsamtal	Stödsamtal	Ej svar		—	—	Ej svar
Malå kommun	Nej	Ja	Ja		—	Kontaktfam./pers.	Kontaktfam./pers.		—	1	3
Storums kommun	Ja	Ja	Ja		Stödsamtal	Elevhälsan	Stödsamtal		25	20	10
Sorsele kommun	Vet ej	Nej	Nej		—	—	—		—	—	—
Dorotea kommun	Ej svar	Ja	Ja		Ej svar	Kontaktfam./pers.	Stödsamtal		Ej svar	4	4
Vännäs kommun	Ej svar	Ej svar	Ej svar		Ej svar	Ej svar	Ej svar		Ej svar	Ej svar	Ej svar

JÄMTLANDS LÄN

VÄSTERBOTTENS LÄN

Kommun	Hänvisar socialtjänsten inom er kommun till någon typ av stödverksamhet för barn och unga i familjer med missbruksproblem?				Vilken typ av stödverksamhet erbjuds (i första hand) under året?				Ungefär hur många barn har deltagit under året?			
	2017	2018	2019		2017	2018	2019		2017	2018	2019	
Vilhelmina kommun	Ja	Ja	Ja		Stödsamtal	Stödsamtal	Kontaktflan./pers.		5	15	12	
Åsele kommun	Ja	Ja	Ja		Stödsamtal	Stödsamtal	Stödsamtal		1	1	0	
Umeå kommun	Ja	Ej svar	Ja		Stödgrupp	Ej svar	Stödsamtal		20	Ej svar	40	
Lycksele kommun	Ej svar	Nej	Nej		Ej svar	—	—		Ej svar	—	—	
Skellefteå kommun	Ja	Ja	Ja		Stödsamtal	Stödsamtal	Stödgrupp		10	7	4	
Arvidsjaurs kommun	Ja	Ja	Ej svar		Stödsamtal	Stödsamtal	Ej svar		5	6	Ej svar	
Arjeplogs kommun	Nej	Nej	Ja		Stödsamtal	—	Stödsamtal		—	—	3	
Jöknokks kommun	Ja	Ej svar	Ej svar		Ej svar	Ej svar	Ej svar		3	Ej svar	Ej svar	
Överkalix kommun	Ej svar	Nej	Ja		—	—	Stödsamtal		Ej svar	—	2	
Kalix kommun	Ja	Ja	Ja		Stödsamtal	Stödsamtal	Stödsamtal		10	14	5	
Övertorneå kommun	Ja	Ej svar	Nej		Ej svar	Ej svar	—		Ej svar	Ej svar	—	
Pajala kommun ⁴	Ja	Ja	Ja		Hemma hos	Annat	Stödsamtal		0	1	0	
Gällivare kommun	Ej svar	Ja	Ja		Ej svar	Stödsamtal	Stödsamtal		Ej svar	2	—	
Älvsbyns kommun	Ja	Ja	Nej		Stödsamtal	Stödsamtal	—		2	20	—	
Luleå kommun	Ej svar	Ja	Ja		Stödgrupp	Stödsamtal	Stödgrupp		10	40	10	
Piteå kommun	Nej	Nej	Ja		—	—	Stödsamtal		—	—	18	
Bodens kommun	Ja	Ja	Ja		Stödsamtal	Stödsamtal	Stödsamtal		20	15	14	
Haparanda stad	Ej svar	Ja	Ja		Ej svar	Stödsamtal	Kontaktflan./pers.		Ej svar	38	10	
Kiruna kommun	Ja	Ej svar	Ja		Stödsamtal	Ej svar	Stödsamtal		20	Ej svar	26	

4) Kommunen har här angett eget alternativ 2017 (familjestödare) och 2018 (familjestödare/hemma hos-insatser) som den vanligaste insatsen.

Litteratur

Om böckerna är slut på förlaget, kan de finnas på bibliotek, som e-bok eller ljudbok på digitala tjänster.

Fakta

Upptäckt och stöd: om barn till föräldrar med missbruksproblem

Karin Alexanderson, Elisabet Näsman, Studentlitteratur AB 2019

Familjer med missbruk – om glömda barn och glömda föräldrar

Anna-Bodil Bengtsson, Ingegerd Gavelin, Book in demand 2004

Lyssna på barnen

Barns funderingar kring vuxna och alkohol. Blå Bandet 2010

Du är en viktig vuxen i skolan /

Du är en viktig vuxen i förskolan

Per Bøge & Jes Dige, svensk bearbetning Mia Berg och Monika Nyström, Randiga huset 2015

De glömda barnen

Margaret Cork, CAN 1984

Barn i familjer med missbruksproblem

Frid A Hansen (red) Studentlitteratur 1995

Flodhästen i vardagsrummet: om medberoende och om mötet med barnet inom oss

Tommy Hellsten, Verbum 1998

Du behövs som vuxen: en inspirerande bok för dina samtal med barn och unga

Petter Iwarsson, Gothia Fortbildning AB 2016

Samtal med barn och ungdomar: erfarenheter från arbetet på Bris

Petter Iwarsson, Gothia 2007

Samtal i skolan – en möjlighet till utveckling

Petter Iwarsson, Gothia Fortbildning 2014

Våga fråga, våga lyssna, våga agera

Madeleine Pousette, SKL Kommentus Media 2011

Djävulsdansen – bli fri från medberoende

Ann Söderlund, Sanna Lundell, Bladh by Bladh, 2015

Djävulsdansen – studiematerialet

Bygger på tv-serien, NBV 2016.
Finns att ladda ner på www.nbv.se.

Vuxna barn till alkoholister

Janet G Woititz, Larson förlag 2002

Vara vettig vuxen

Elisabeth Hagborg, Sofie Ribbing, Gothia 2009

När en förälder dricker för mycket

Med tillhörande studieplan.
Helena Wannberg, Junis 2016
Kan laddas ner på www.junis.se.

Skönlitteratur

När kalla nätter plågar mig med minnen av hur det var

Jessica Andersson, Lena Katarina Swanberg, Albert Bonniers förlag 2009

Svinalängorna

Susanna Alakoski, Albert Bonniers förlag 2006

Håpas att du trifs bra i fängelset

Susanna Alakoski, Albert Bonniers förlag 2010

April i anhörigsverige

Susanna Alakoski, Albert Bonniers förlag 2015

Kriget är slut

Morgan Alling, Bokförlaget Forum 2010

Om någon vrålar i skogen

Malin Biller, Optimal Press 2010

Jag blundar tills jag finns

Marie Björk, Idus förlag 2014

Allt mod jag har

Lisa Broberg, Olika förlag 2019

Jag andas alltså finns jag

Caroline Cederquist, Albert Bonniers
förlag 2019

Vi har ju hemligheter i den här familjen

Therése Eriksson, Ponto Pocket 2011

Alkohol, alkovråål

Elisabeth Hagborg, Alfabet 1999

Gabriellas resa

Elisabeth Hagborg, Tove Hennix
Olika förlag 2009

Klara rädd för mamma med ryggsäcken

Eva Edberg, Idus förlag 2019

Vill inte gå hem

Therese Hercules, Hallgren & Björklund
2010

Jag ska bara fixa en grej i köket

Moa Herngren, Wahlström & Widstrand
2011

Jag är Zlatan

Zlatan Ibrahimovic, David Lagerkrantz,
Albert Bonniers förlag 2011

Ludde

Med tillhörande lärarhandledning.
Junis 2019

**Varför svarar du inte när jag ringer,
pappa?**

Petra Jacobsson, dittbokförlag 2019

Bli min mamma igen

Åsa Jinder, Bonniers 1991

Jag blev frisk av kärlek

Cecilia Johansson, Vulkan förlag 2012

Billie: Avgång 9:42 till nya livet

Sara Kadefors, Bonnier Carlsen 2016

Bergsprängardottern som exploderade

Lo Kauppi, Norstedts 2007

**När mamma har druckit vin lagar hon
inte mat**

Sara Lind, Förlagshuset Siljans
Måsar KB, 2015

Mig äger ingen

Åsa Linderborg, Atlas 2007

Jag äger min story

Henrietta Lysén, Visto förlag 2019

Jag älskar den pojken

Bosse Löthén, Telegram Bokförlag 2010

Du satt på Karlavagnen

Caroline Nylander, Forum 2013

**Kylskåpsbolibompa: en bok om att
bo i ett familjehem**

Lisbeth Pipping, Vulkan 2015

Glöm mig

Alex Schulman, Bookmark förlag 2016

Joy till världen

Viveka Sjögren, Libris förlag 2010

Imorgon är allt som vanligt

Lina Stoltz, Rabén & Sjögren 2014

Sara och den andra mamman

Olivia Trygg, Viktoria Olesen och Betty
Regnström Larsson, Trygga Barnen
2011

Århundradets kärlekssaga

Märta Tikkanen, Schildts & Söderströms
2015

Kärleksbarnet

Hillewi Wahl, Norstedts 2007

Hungerflickan

Hillewi Wahl, Norstedts 2010

Liten

Stina Wirsén, Bonnier Carlsen 2015

**Kungen av Upp och Nerlandet:
en saga för små och stora barn
om missbruk i familjen**

Ulla Zetterlind, Peder Osterkamp,
Ulla Zetterlind förlag 2013

Varför har Hasse hare så blå öron?

Ulla Zetterlind, Peder Osterkamp,
Ulla Zetterlind förlag, 2015

Studier och rapporter

Barn som anhöriga

Rapportserie från CHESS, Stockholms universitet/Karolinska Institutet i samarbete. *Finns att ladda ner hos Nationellt kompetenscentrum anhöriga, www.anhoriga.se*

Föräldrar i missbruks- och beroendevård och deras barn

Fördjupade analyser av data som samlats in av SKL, Sveriges kommuner och landsting, vid en kartläggning av föräldrar inom missbruks- och beroendevård i Sverige. CAN 2014. *Kan laddas ner på www.can.se*

Barndom och föräldraskap i missbrukets skugga

Karin Alexanderson, Elisabet Näsman, 2015. Slutrapport från Barn i missbruksmiljöer (BIM), Regionförbundet Uppsala län och Uppsala universitet. *Finns att ladda ner på www.regionuppsala.se*

Stödprogram riktade till barn och/eller föräldrar när en förälder missbrukar alkohol eller andra droger – en kunskapsöversikt, Barn som anhöriga 2016:4

Ulrika Järkestig Berggren & Elizabeth Hanson, Nationellt kompetenscentrum anhöriga 2016

Alkohol och samhället, Tema: Alkoholens skador i andra hand, Rapport 2015/2016

Rapporterna i serien Alkohol och samhället är utgivna av IOGT-NTO och Svenska Läkaresällskapet i samarbete med Forum Ansvar. *Finns att ladda ner på www.iogt.se*

Alkohol och samhället, Tema: Alkohol, graviditet och spädbarns hälsa – ett gemensamt ansvar, Rapport 2019

Utgiven av CERA, Svensk Sjuksköterskeförening, Svensk Förening för Allmänmedicin och Stiftelsen Ansvar för Framtiden samt IOGT-NTO. *Finns att ladda ner på www.iogt.se*

Shit, den här människan bryr sig om mig!

Om skolans förmåga att upptäcka och ge stöd till elever som växer upp med föräldrar som har missbruksproblem, Alexanderson, Hammerin, Lind, Malmberg, Näsman & Stenhammar, Region Uppsala och Uppsala universitet 2017
Kan laddas ner på www.soc.uu.se

Barnets och ungdomens reform Förslag för en hållbar framtid,

Slutrapport från den nationella samordnaren för den sociala barn- och ungdomsvården, Regeringskansliet 2017

Rättighetsbärare eller problembärare?

Barns rätt att komma till tals och socialtjänstens insatser, Heimer, Näsman & Palme 2017

Struggling with parenthood after an upbringing with substance abusing parents

Eva Landegren Tedgård, Lunds universitet 2018

Fråga hur vi mår, inte hur det går

Maskrosbarn 2019. *Kan laddas ner på www.maskrosbarn.org*

Junis undersökningar

Studier över vilken utbildning om barn till missbrukare som ges till blivande förskollärare, lärare respektive socionomer. Zetterqvist, M., Junis/CAN, 2017–2018. *Finns att ladda ner på www.junis.se*

Kommunernas stöd till barn som växer upp i familjer med missbruk

Rapporter från Junis, från 2005 och framåt.
Finns att ladda ner på www.junis.se

Filmer

Isblomma

Om Isa vars pappa är beroende av alkohol. Vänder sig till ungdomar i åldern 13 år och uppåt. Bona Via & duR Film 2009, www.bonavia.se.

sara.nu

Om tonåriga Sara som växer upp med missbruk. Producerad i samarbete mellan Fritid Stenungsund och Nösnäsgymnasiet Stenungsunds kommun, med hjälp av Pelikanen stödcentrum för barn i Stenungsund. www.pelikanen.info.

Svinalängorna

Om barns utsatthet för vuxnas missbruk. Baserad på Susanna Alakoskis bok med samma namn. Finns att köpa som dvd. Kan även beställas för skolvisning via Svenska Filminstitutet, www.sfi.se.

Sebbe

Sebbe är 15 år och älskar sin mamma för att han inte kan annat. Finns att köpa som dvd. Kan även beställas med filmhandledning för skolvisning via Svenska Filminstitutet, www.sfi.se.

Som en Zorro

Två bästa kompisar: den ene bor i fina huset och får allt han pekar på. Den andre bor med sin mamma, som dricker lite för mycket och har morgonrock hela dagarna. Kan beställas med filmhandledning för skolvisning via Svenska Filminstitutet, www.sfi.se.

Hasses dagbok

Hans Henrik Olsson är åtta år och skriver dagbok. Hans föräldrar är alkoholister. Genom dagboken får vi följa Hasses tankar och funderingar under några dramatiska månader. Animerad film av Johan Hagelbäck efter Siv Widerbergs bok Hasse. Årskurs F-2. Kan beställas med filmhandledning för skolvisning via Svenska Filminstitutet, www.sfi.se.

Mig äger ingen

En gripande men samtidigt varm och humoristisk berättelse om femåriga Lisas villkorlösa kärlek till sin alkoholiserade pappa. Fritt baserad på Åsa Linderborgs självbiografiska roman med samma namn. Finns att köpa som dvd. Kan även beställas med filmhandledning för skolvisning via Svenska Filminstitutet, www.sfi.se.

Barn och anhöriga berättar

En filmserie för och om barn som är anhöriga. En film handlar om Jack och Hannes som har en mamma som idag är nykter alkoholist. I filmen berättar familjen tillsammans hur det var då och hur de fick hjälp när det var som svårast. Nationellt kompetenscentrum anhöriga, www.anhoriga.se.

Poddar

Medberoendepodden

www.medberoendepodden.se

En podcast om medberoende och dess olika skepnader och om vilken typ av hjälp som finns att få.

BVC-podden, avsnitt 32 "Det går att göra nåt åt sitt eget alkoholbruk"

<https://bvcpodden.fireside.fm/32>

Beroendepodden

beroendepodden.se

En podd om alla sorters beroende, missbruk, medberoende, kriminalitet och psykisk ohälsa.

Pedagogisk psykologi

pedagogiskpsykologi.se

Avsnitt med Petter Iwarsson om ämnet samtal i skolan.

► Webben

Drugsmart, www.drugsmart.com

CAN:s sajt för information, chatt med mera. Särskild sida om missbruk i familjen med fakta, berättelser, hjälp och stöd. Kontaktuppgifter till landets stödgrupper.

Ersta Vändpunkten

www.erstavandpunkten.se

Ersta Vändpunkten vänder sig till anhöriga till missbrukare, och har stödgrupper för alla åldrar. Verksamheten finns i Stockholm, men det finns omfattande information och stödfunktioner även via nätet.

Trygga Barnen

www.tryggabarnen.com

Stiftelse med syfte att hjälpa barn, ungdomar, föräldrar och anhöriga i familjer med beroendeproblematik. Har stödgrupper, chatt med mera.

Maskrosbarn, www.maskrosbarn.org

Ideell förening som stödjer ungdomar som har föräldrar som missbrukar och/eller är psykiskt sjuka.

Kuling.nu

En mötesplats för dig med en förälder med psykisk sjukdom. Fakta, tips och forum där man kan dela erfarenheter med andra.

ACA, www.aca-sverige.org

Gemenskap för vuxna barn till alkoholister och från andra dysfunktionella familjer (Adult Children of Alcoholics).

Al-Anon familjegrupper, www.al-anon.se

Gemenskap för anhöriga och vänner till alkoholister.

Nar-Anon, www.nar-anon.se

Nar-Anons medlemmar är anhöriga och vänner som är oroliga för att någon som står dem nära använder eller har använt narkotika.

FAS-portalen, www.fasportalen.se

En omfattande kunskapsbas om FASD (fetala alkoholspektrumstörningar), men också om andra drogrelaterade foster-skador.

Glasklar, www.glasklar.se

Ett initiativ från IOGT-NTO-rörelsen som syftar till att lyfta på locket och bryta tabu – tala klarspråk om alkoholen och dess konsekvenser.

IOGT-NTO, www.iogt.se

Nykterhetsorganisation som erbjuder en drogfri gemenskap för vuxna. Driver kamratstödsverksamhet, kurser med mera som tar upp både beroende och medberoende.

Jag vill veta, www.jagvillveta.se

Brottsoffermyndighetens informationskoncept som vänder sig direkt till barn som offer för exempelvis våld. Består av en webbplats, spel, filmer, trycksaker på nio olika språk och barnboken Liten.

NBV, www.nbv.se

Nykterhetsrörelsens Bildningsverksamhet, studieförbund som bedriver studieverksamhet och kulturarrangemang kring bland annat alkohol och andra droger, medberoende och folkhälsa.

Koll på soc, www.kollpasoc.se

Sajt som vänder sig till barn och unga som vill eller behöver få koll på socialtjänsten. Drivs av Barnombudsmannen.

orosanmälan.se

En enkel hemsida för att underlätta utförandet av orosanmälningar. Drivs av ideell förening, grundad av ambulans-sjuksköterska.

Nationellt kompetenscentrum anhöriga www.anhoriga.se

En samarbetsresurs för att utveckla framtidens anhörigstöd. Barn som anhöriga är ett av Nka:s områden.

Rädda Barnen, www.raddabarnen.se

Barnrättsorganisation. Här kan man bland annat ladda ner foldern "Orolig för ett barn – vad kan jag göra?".

**Samverkan kring barn och unga
socialstyrelsen.ghost.se
/samverkan-barn**

Socialstyrelsens övergripande presentation av viktiga delar i arbetet med samverkan kring barn och unga.

Tidigatecken.nu

Allmänna Barnhusets material om tidiga varningssignaler på att ett barn far illa. Läs på webben eller ladda ned broschyr.

Trygga Möten, www.scouterna.se

Trygga Möten är en webbkurs framtagen av Scouterna för alla som jobbar med barn och unga och som handlar om att skapa en trygg och säker verksamhet fri från övergrepp.

Ungdomsmottagningen, www.umo.se

Här finns en avdelning med temat "Att må dåligt", med artiklar inom området. Att må dåligt ibland hör till livet, men det finns hjälp och stöd att få.

Ungdomens Nykterhetsförbund

www.unf.se

Ungdomsorganisation som jobbar för en helnykter livsstil och erbjuder nykter miljö för ungdomar. Bedriver även kunskapsspridning kring att växa upp med missbruk.

Jobbigt hemma

www.junis.se/jobbigthemma

Råd och stöd för barn, när en vuxen dricker för mycket.

UR Play, Rättighetsbärarna

www.urplay.se

Hur gör man för att låta ett barn komma till tals? Maria Thell, barnombud Maskrosbarn, pratar om att skapa förutsättningar för att barn ska kunna berätta.

Barnrätt på jobbet

www.urplay.se

Hur lyssnar man på barn och gör dem delaktiga i kontakten med socialtjänsten?

Grubbel

www.bris.se/for-barn-och-unga/bris-gruppstod/stodgrupp-online

Stödgrupp online för den som har en förälder som missbrukar eller mår psykiskt dåligt

Om oss som ger ut den här rapporten

Junis är barnens organisation. Vi är en del av IOGT-NTO-rörelsen. Junis finns i hela landet och ger möjlighet till roliga och utvecklande fritidsaktiviteter där barnen själva får vara med och bestämma. Verksamheten sker i nykter miljö med engagerade och utbildade ledare.

Junis står på barnens sida. Vi arbetar för att skapa opinion och påverka beslutsfattare – både i Sverige och internationellt – för barns rätt att växa upp i en trygg och nykter miljö. All vår verksamhet vilar på grundsatserna demokrati, solidaritet och nykterhet.

En av Junis viktigaste frågor är att vara barnens röst i alkoholdebatten. Ett led i den debatten är att årligen ge ut den här rapporten där vi undersöker vilket stöd landets kommuner erbjuder barn som växer upp i familjer med missbruk.

Mer om Junis: www.junis.se, info@junis.se, 08-672 60 70

I den här rapporten redovisar Junis vilken stödverksamhet som landets kommuner erbjuder barn som växer upp med missbruk eller beroende.

Vi ger också exempel på människor, forskning och verksamhet som gör skillnad för de här barnen.

Läs även våra tidigare skrifter från 2005–2019 där vi beskriver verkligheten för barnen och visar hur kommunerna jobbar med att ge stöd.

Rapporterna går att beställa på Junis hemsida.

www.junis.se